

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

**ANUL IV,
NR. 12(40),
DECEMBRIE 2015**

ÎN ACEST NUMĂR:

**DAN DEMȘEA, LAURENȚIU OANEA, ALEXANDRU DĂRĂBAN,
DORIN DOLOGA, IULIU MOISIL, ALBINA,
FEDERAȚIUNEA, S. STOICA, IUSTIN SOHORCA,
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, ICU CRĂCIUN, OCTAVIAN SCRIDON**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IV, NR. 12 (40), DECEMBRIE 2015

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA I: *Harta României Mari*
COPERTA IV: *Proclamarea Unirii tuturor românilor*

***Fotografiile din interiorul revistei fac parte din colecția
d-lui Dorin Dologa***

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

1 DECEMBRIE 1918

LA ALBA IULIA. LA 1 DECEMVRIE 1918

Decretul Unirii

FERDINAND I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României,
La toți de față și viitori, sănătate :

Asupra raportului președintelui consiliului Nostru de miniștri sub
No. 2171 din 1918,

Luând act de hotărîrea unanimă a Adunării Naționale din Alba-Iulia
Am decretat și decretăm:

ART. I. — Ținuturile cuprinse în hotărîrea Adunării Naționale din
Alba-Iulia dela 18 Noembrie—1 Decembrie 1918 sunt și rămân de-apururea
unite cu Regatul României.

ART. II. — Președintele consiliului Nostru de miniștri este însărcinat
cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față.

Dat la București, la 11 Decembrie 1918.

FERDINAND

Președintele consiliului de miniștri
și ministru de externe
ION I. C. BRĂTIANU

LAURENȚIU OANEA

DAN DEMȘEA

Originar din părțile Năsăudului, cu studii juridice la Budapesta, Graz și Viena, avocatul Laurențiu Oanea a fost chemat, la 1 noiembrie 1918, de către Emil Hațieganu – președintele Consiliului Național Român din Cluj – de către Alexandru Vaida-Voievod, care i-au încredințat misiunea de a trece în Bucovina și, de acolo, în Moldova, pentru a vesti guvernului român de la Iași „hotărârea românilor din Transilvania de unire cu România”. Misiunea avea un caracter „delicat și periculos”, căci, spre a ajunge în Moldova, trebuia linia frontului.

La 14 noiembrie, Laurențiu Oanea s-a întors din misiunea ce-i fusese încredințată „cu un mesaj al generalului Coandă, șeful guvernului, către fruntașii români din Transilvania”. Două zile mai târziu, la 16 noiembrie, el a ajuns la Arad, unde se afla sediul Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), pentru a înmâna conducerii acestuia mesajele din partea generalului Coandă și a lui I.I.C. Brătianu. „Dr. Ștefan Cicio-Pop, președintele C.N.R.C., primind raportul despre rezultatul delegării mele la Iași – scria Laurențiu Oanea – a convocat o ședință la care au participat și membrii social-democrați... și s-a hotărât în unanimitate” publicarea manifestului C.N.R.C. intitulat *Către popoarele lumii*, s-a aprobat textul convocării Adunării Naționale pentru 1 decembrie 1918, la Alba-Iulia, și s-a arătat necesitatea găsirii unui *modus vivendi* cu guvernul ungar până în ziua convocării Adunării Naționale.

În zilele următoare, Laurențiu Oanea a rămas la Arad, la dispoziția C.N.R.C., după care, la 30 noiembrie, cu trenul special, a plecat la Alba-Iulia, unde a ajuns la ora 14. Memoriile sale conțin pagini interesante consacrate conferinței ținută de fruntașii politici români în ziua de 30 noiembrie 1918.

Laurențiu Oanea a fost unul din cei opt notari ai Biroului Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia. În această calitate figurează și în lista celor 250 membri ai marelui Sfat Național. De la 3 decembrie 1918, Laurențiu Oanea a fost reținut de Ștefan Cicio-Pop la Alba-Iulia, pentru a conduce secretariatul cabinetului său, însărcinat cu resortul armatei și siguranței publice.

Reproducem în continuare un fragment din însemnările fostului notar al Adunării de la Alba-Iulia, însemnări *inedite*, aflate în fondul Arhivelor Muzeului Județean din Arad. El se referă la cele două ședințe din după-amiaza zilei de 30 noiembrie 1918. Titlul, subtitlul și cuvintele din parantezele drepte aparțin redacției *Magazin istoric*¹.

---

¹ *Magazin istoric*, București, Anul XXII, 1988, nr. 12 (261), pp. 16-17.

Am semnat pergamentul Unirii

Laurențiu Oanea

Entuziasmul era mare

În ziua de sâmbătă, 30 noiembrie 1918, după sosirea trenurilor speciale din toate direcțiile, cu delegați pentru Adunarea Națională, președintele Ștefan Cicio-Pop a convocat o conferință largită a organelor naționale, cuprinzând [pe] membrii Consiliului Național [Român] Central, prezidenții consiliilor județene, delegații gărzilor naționale române, ai legiunilor de voluntari și ai regimentelor românești sosite de la Viena și Praga. În program [al conferinței din 30 noiembrie] era prevăzută o largă dezbateră publică asupra stabilirii textului rezoluției ce trebuia supusă [a doua zi] deliberării Adunării Naționale, al cărui anteproiect fusese întocmit la Arad de Vasile Goldiș.

Entuziasmul maselor era mare; lumea [participanții la conferință], înflăcărată de cel mai justificat patriotism, s-a opus la discuțiunea pe puncte a proiectului de rezoluție și striga: „Vrem unirea fără condițiuni; problemele sociale și economice să rămână în sarcina organelor de executare”. Problema fiind de o gravitate excepțională, fiind în discuție principii fundamentale cu caracter constituțional și de așezare a temelii noului stat național unit, președintele Ștefan Cicio-Pop a propus alegerea unei comisii restrânse, care, împreună cu membrii Consiliului Național Central, să se retragă și să stabilească textul definitiv al rezoluției. Ședința publică a fost închisă, lumea s-a împrăștiat, iar comisiunea a lucrat în ședință închisă timp de 5 ore, până după miezul nopții.

În ședința comisiei speciale, înainte de începerea discuțiilor asupra proiectului de rezoluție, președintele Ștefan Cicio-Pop, apoi Vasile Goldiș și dr. Ioan Suciș au informat comisia, prezentând foi și date din declarații cu privire la propaganda pusă la cale în Budapesta de către agenții partidelor maghiare, ca o încercare de ultimă oră, ca să zădărnicească cu orice preț reușita Adunării Naționale. Mii de manifeste în limba română au fost împrăștiate în gări și în trenurile speciale [ce îi transportau pe delegați] către Alba-Iulia, prin care poporul era îndemnat să se opună unirii cu România, unde [se spunea în manifeste] vor fi robii ciocoilor și boierilor; erau pamflete în care se aduceau injurii dinastiei române, se aduceau critici bărbaților de stat ai României și membrilor Consiliului Național Român, iar conducătorii social-democrați români erau taxați ca trădători ai muncitorimii. După caracterele de tipar, s-a constatat cu ușurință că tot acest material agitatoric era produs în tiparnițe din Budapesta...

S-a făcut apel frățesc către conducătorii social-democrați ca să înlăture cu dispreț

Laurențiu Oanea

aceste mașinațiuni josnice și perfide, să păstreze solidaritatea și unitatea de acțiune impresionantă de până acum. Conducătorii Ioan Fluieraș și Iosif Jumanca ai muncitorimii române, în cuvintele lor, au confirmat că toate partidele maghiare din Budapesta și întreg aparatul de stat a fost pus în mișcare în scop de agitație și că s-au cheltuit în vreme enorme sume de bani pentru zădărnicierea cu orice preț a Adunării Naționale. Suma fondului de zădărniciere a Adunării ar fi fost de treizeci de milioane de coroane puse la dispoziția agenților împrăștiați în teritoriul românesc. Totodată, au arătat că în mijlocul muncitorimii române mișună agenții Budapestei, iar conducerea social-democrației române a fost obiectul celor mai necruțătoare atacuri și amenințări. De asemenea, au dat asigurări că masa muncitorimii române este pătrunsă de conștiința nealterată de neam, că nu se uită suferințele și umilirile, nici practicile din trecut, că solidaritatea lor cu întreg poporul românesc în acest mare moment istoric va fi și va rămâne întreagă și neclintită...

În această atmosferă de repetată solidaritate și unitate națională, Comanda Supremă a Gărzilor Naționale Române a primit pe loc dispoziția să ia măsurile de rigoare încă în cursul acestei nopți, ceea ce s-a și făcut...

După [luarea] acestei măsuri de siguranță, au început dezbaterile asupra punctelor din proiectul de rezoluțiune...

Președintelui Ștefan Cicio-Pop i-a reușit să conducă aceste extrem de grele discuțiuni, în așa fel că la fiecare punct din rezoluțiunea s-a ajuns la sincronizarea tezelor. La punctul trei din rezoluțiune, cu privire la stabilirea principiilor fundamentale în așezarea constituțională a noului stat român s-au primit tezele reprezentanților social-democrați, susținuți cu căldură de Vasile Goldiș. Enunțarea *introducerii votului obștesc* [universal], legiferarea și punerea în aplicare a unei *reforme radicale și asigurarea pentru muncitorimea industrială a drepturilor și avantajelor existente în cele mai avansate state industriale din Apus* au mulțumit pe toți...

Pergamentul Unirii, pregătit de mine în Sibiu, cu care delegația desemnată de Marele Sfat Național avea să se prezinte regelui Ferdinand I la București, hotărârile Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918 stil nou, a fost semnat de vicepreședintele [Adunării] dr. Ștefan Cicio-Pop și de mine, ca fost notar (secretar) al Marii Adunări Naționale¹...

¹ Magazin istoric, București, Anul XXII, 1988, nr. 12 (261), pp. 16-19.

VIRTUȚI NĂSĂUDENE

DR. LAURENȚIU OANEA

Oda liceului grăniceresc din Năsăud, pe care corul elevilor o intona în preșeara zilei de 4 octombrie a fiecărui an, în fața liceului, cu ocazia zilei jubiliare a înființării lui, redă în formă sintetică enumerarea virtuților care au însuflețit în toate timpurile și au făcut gloria ținutului năsăudean și a poporului său.

Virtutea belică străbună, de care fiii lui Marte de pe Valea Rodnei au dat dovadă nedezmințită în toate timpurile și locurile, este pusă în loc de frunte între virtuțile poporului năsăudean. calitatea de neîntreцуți războinici și-au dovedit-o grănicerii năsăudeni pe toate câmpiile de luptă ale Europei. Magenta, Solferino, Piave, Arcole, Giurgiu, Konigraetz, Tisa, Budapesta, Crimeea, Kerci, Kaukas, Stalingrad, Kuban, toate sunt locuri de războaie îngrășate cu nobilul sânge de luptători năsăudeni care, în toate aceste locuri, au luptat eroic, au murit fără murmur pentru onoarea drapelului ce aveau în fruntea unității și au biruit peste tot.

Cunoscând această virtute a poporului nostru grăniceresc, pe primul sigiliu oficial din 1769 al Regimentului, sub vulturul imperial habsburgic, s-a scris deviza: *Virtus Romana Rediviva*, ca o consacrare pentru toate timpurile, chiar din partea conducerii Imperiului austriac, a virtuților ostășești de străluciți luptători ale Năsăudenilor.

Alături de această virtute este așezată *dragostea profundă pentru cultură, în general și pentru cultura națională, în special*. Toate eforturile cele mai nobile au fost făcute de generațiile grănicerești de la 1763 până în timpurile noastre și nicio jertfă nu a fost cruțată de acest popor, ca să înalțe prin cultură pe sine și întreg neamul românesc.

Alături de organizația ostășească, s-au prevăzut chiar din primele decenii ale graniței, înființări de școli, înmulțiri de biserici și crearea de tot felul de mijloace pentru cultivarea prin învățatură a poporului nostru. Liceul grăniceresc de la Năsăud încununează năzuințele năsăudene pentru înălțarea culturii naționale.

Cea mai desăvârșită iubire de legea și limba națională a fost o altă caracteristică a vieții și luptei de totdeauna a grănicerimii năsăudene.

Patriotismul grănicerilor năsăudeni țâșnește ca un torent din toate actele și faptele colective ale grănicerimii din cele mai vechi timpuri. Istoria stă mărturie că ținutul năsăudean a avut nenumărați martiri ai cauzei naționale, a dat nesfârșit pomelnici de eroi, dar nu se pomenește că cineva din granița năsăudeană ar fi trădat legea, limba, neamul și țara sa.

Statornici în executarea până la capăt a hotărârilor luate după lungi și aprofundate chibzuiri, românii năsăudeni au știut să ducă, de lungi veacuri, lupte grele pentru libertățile personale ale poporului, pentru păstrarea averilor strămoșești, pentru afirmarea drepturilor naționale ale neamului.

O mândrie justificată asupra originii daco-romane, afirmată în fiecare ocazie, a făcut ca acest popor să nu primească niciodată iobăgia de la nobilii unguri care, stabiliți în comitatul Solnoc-Dăbâca, încercau să pună stăpânire pe comunele din valea Someșului năsăudean.

Au luptat lungă vreme contra acestor cotropiri vremelnice, cum au opus cea mai categorică rezistență și vecinilor sași, care le ocupaseră teritoriile și le aruncau dijme și robote nedatorate și nerecunoscute

Cea mai completă solidaritate cu întreg neamul românesc din Transilvania în marile lupte naționale a însuflețit totdeauna poporul năsăudean care nu a lipsit de la niciunul din actele mari, naționale ale Românilor.

Dăruindu-se în fiecare moment neamului întreg și intereselor superioare naționale, se va înțelege ușor temeiul atât de nobil al *Hotărârilor Adunării Grănicerești Năsăudene* din 10 iulie 1848, pe care le schițez în rezumat, hotărâri care conți *magna charta* a drepturilor, revendicărilor și idealurilor năsăudene de ieri, de azi și de totdeauna.

Delegații năsăudeni la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, reînțorși acasă, aduc la cunoștința poporului și tuturor militarilor năsăudeni din cele 12 companii ale graniței năsăudene prin glasul vicarului grănicer Macedon Pop, hotărârile luate pe Câmpia Libertății de la Blaj.

Urmarea acestei încunoștințări a fost că întreg poporul năsăudean, cu aprobarea comandamentului regimentului, decide ținerea unei adunări naționale năsăudene care este convocată și se ține în Năsăud în ziua de 10 iulie 1848.

Adunarea hotărăște înaintarea către împăratul din Viena a unui memoriu grăniceresc cu următoarele 19 puncte, redate pe scurt:

1. Conservarea naționalității limbii și religiei românești și dreptul de petiționare în limba română.
2. Libera dispunere asupra pământurilor lor.
3. Menținerea proprietății comune asupra pădurilor, munților, pășunilor.
4. Recunoașterea veniturilor din provente (licențe, cârciumi, măcelării) numai pentru grăniceri.
5. Averile comunale și bisericesti să fie administrate de grăniceri.
6. Veniturile fondului de echipament (mondir) să se dea numai fiilor de grăniceri. Acesta e originea fondurilor de burse de astăzi.
7. Ofițerii și funcționarii regimentului și cel din administrație să știe limba română.
8. Înființarea în școli de noi catedre cu învățarea științelor matematice și a limbilor necesare.
9. Suprimarea oricărui monopol.
10. Încetarea gărzilor și serviciul ca ordonanțe ale grănicerilor la ofițeri (semnal al mândriei grănicerești).
11. Dreptul de a judeca în materie civilă a primarilor din comunele graniței.
12. Conflictelor de hotărnicii cu vecini să se rezolve prin comisii mixte imparțiale.

VIRTUȚI NĂSĂUDENE

13. Populația de peste 40.000 suflete din graniță să aibă dreptul de a alege și trimite în dietele țării doi deputați.

14. Încetarea robotelor sub orice formă.

15. Preoții graniței să fie plătiți din visteria statului și învățătorii mai bine salariați.

16. Grănicerii să poată folosi fântânile de slatină din apropiere.

17. În listele de conscripție să se înscrie condiția *liberă* de până acum a locuitorilor.

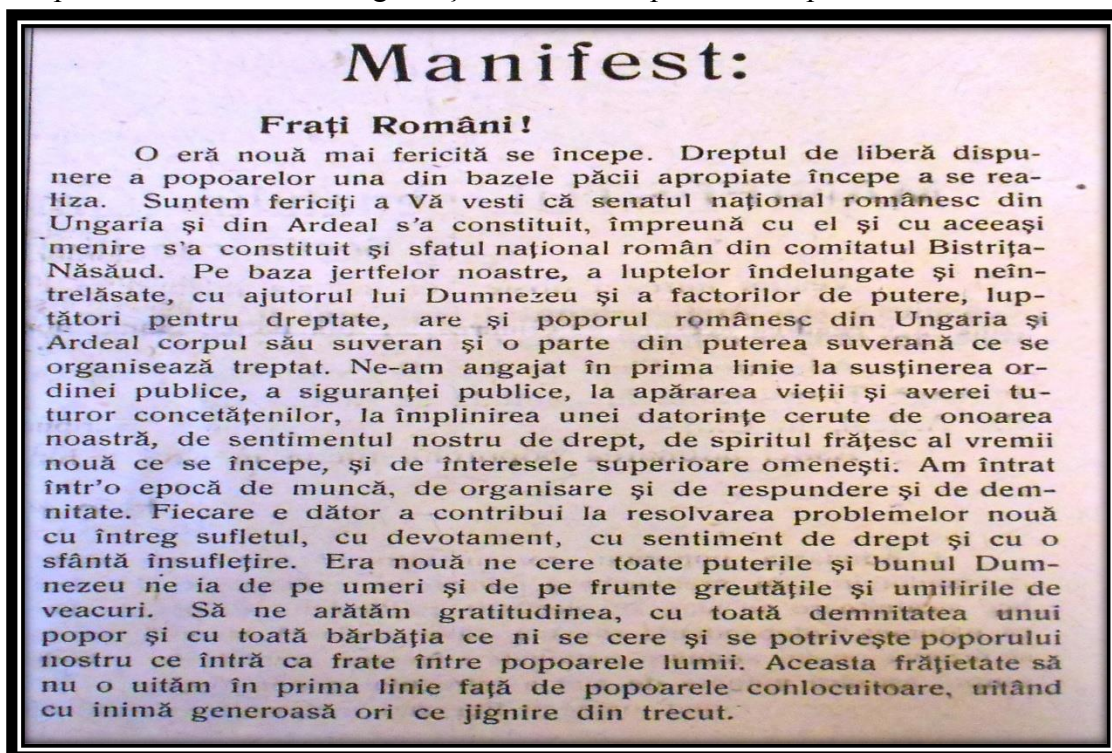
18. Constituția să fie comunicată și explicată în limba română.

19. Regimentul să nu se mai numească regiment valah, ci Al doilea Regiment Românesc Grăniceresc.

În fața acestei liste de revendicări, înaintată împăratului în 10 iulie 1848, orice grănicer năsăudean care este cuprins de o adâncă și justificată emoție și admirația pentru strămoșii noștri va trebui să fie și mai profundă, iar hotărârea de a le urma faptele și mai adânc săpată în conștiințele noastre.

Înaintașii noștri de la 1848 au fixat programul de urmat, urmașii lor de la 1848 până la Marea Unire de la Alba-Iulia l-au executat întocmai: gloria de arme străbune nu a fost dezmințită niciodată, școlile năsăudene au dat neamului nesfârșit de lungă listă lângă oameni de cultură, buni învățători, mari scriitori, figuri alese ale graniței năsăudene.

Ar fi imposibil ca generația de astăzi, ieșită din astfel de strămoși, călită la focul sfânt al iubirii de glie, neam, lege, țară și Rege să nu răspundă chemării ceasului ce se apropie și să-și îndeplinească datoria întregă, dăruindu-se fără preget chemării neamului care refuză să accepte ca Năsăudul lui George Coșbuc să nu facă parte din trupul Patriei române¹.

¹ *Plaiuri Năsăudene*, București, Anul I, 1943, nr. 2-3 (20 iulie-10 august), p. 1 și p. 4.

Solomon Haliță în miezul evenimentelor din anul 1918

ALEXANDRU DĂRĂBAN¹

Ivirea soarelui libertății și înfăptuirii României Mari s-a petrecut în ziua de 28 octombrie 1918 când a venit la conducerea țării guvernul condus de generalul Coandă. În aceeași zi noul prim-ministru a remis, la Iași, reprezentanților Puterilor Antantei și telegrafia în același timp și legațiunilor României din Paris, Londra și Roma o notă, în care declara: *România, atât din punctul de vedere moral, cât și politic, are dreptul la înfăptuirea revendicărilor ei. Ea știe că aliații îi recunosc acest drept în virtutea principiilor, ai căror reprezentanți sunt, și care au fost formulate de președintele Wilson atunci când a declarat că soluțiunile războiului izvorăsc din însăși natura lui și din împrejurările războiului. Tot ce pot face oamenii de stat sau adunările, a zis atunci președintele Wilson, este de a le înfăptui.*

Într-adevăr, chestiunea românilor din Ungaria s-a impus prin însăși natura ei în ziua în care principiile de justiție, de independență și de libertate a popoarelor când prin tratatul de la 4 august 1916 aliații s-au obligat să asigure unitatea lor națională².

Stările de lucruri din Transilvania erau urmărite cu mare încordare în capitala Moldovei, îndeosebi de către românii ardeleni. *Noi cei de origine din Ardeal – nota Haliță – aveam zilnic consfătuiri și părerea predominantă era că trebuie să ne convingem în mod pozitiv de starea reală a lucrurilor, de intențiile pe care le au Comitetul Partidului Național și capii bisericii române, deoarece știrile vehiculate de către refugiați răspândeau faptul că se intenționează proclamarea autonomiei Ardealului sau a republicii³.*

Pe la sfârșitul lunii octombrie, o delegație din Transilvania, compusă din Ioan Boieru, Gavrilă Petri (ambii foști voluntari în armata română) și locotenentul Isidor Popovici, a sosit la Iași cu un mesaj din partea lui Teodor Mihali, prin care se cerea guvernului român să intervină cu armata în Transilvania pentru a face ordine, întrucât în tot Ardealul sunt răzvrătiri și autoritățile vechi au dispărut, iar organizațiile noastre sunt la început, fără să aibă la spatele lor un scut sigur, adică o armată regulată⁴. *Ajunși la Iași, membrii delegației au fost conduși, printre alții, și de către Solomon Haliță, în Piața Cuza-Vodă, unde, acesta, a ținut o vorbire fulminantă⁵, prezentându-i mulțimii ca pe niște eroi, după care s-au întâlnit cu primul-ministru și cu Ionel Brătianu⁶.*

---

¹ Alexandru Dărăban, *Solomon Haliță – om al epocii sale*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, pp. 52-58.

² Ion Rusu Abrudeanu, *Păcatele Ardealului față de sufletul Vechiului Regat – fapte, documente și facsimile*, București, Cartea Românească, fără an, p. 156.

³ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor naționale (S.J.B.N.A.N.), Fond *Solomon Haliță*, dos. 88, fila 2.

⁴ Pavel Tofan, *Memorii din 1918*, manuscris, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, inventar 13285, f. 63.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, ff. 67-68.

Solomon Haliță era un apropiat colaborator al lui Ion I. C. Brătianu, pe care-l informa zilnic despre situația din Transilvania. La sfârșitul lui octombrie 1918, el s-a decis, în urma unei întrevederi cu Ionel Brătianu, să plece în Transilvania pentru a *se pune în contact cu membrii Comitetului Național*, cunoscându-se personal cu mulți dintre ei, și a-i determina să nu întârzie pregătirea lucrărilor pentru proclamarea Unirii Ardealului cu Statul Român¹.

În urma unei consfătuiri ce a avut loc între prim-ministrul, generalul Coandă, Ion I.C. Brătianu, generalul Arthur Văitoianu și Solomon Haliță, factorii conducători ai statului român au hotărât să trimită o delegație în Transilvania pentru a intra în contact cu fruntașii Partidului Național Român și pentru a îndeplini rolul de observator și organ de legătură între aceștia și guvern². Delegația compusă din Solomon Haliță, dr. Ion Bordea din Brașov, Ion Boieru din Turda, Gavrilă Petri din Nepos (astăzi în județul Bistrița-Năsăud) și Isidor Popovici din Dej, cărora li s-a adăugat și Laurențiu Oanea din Sângeorz-Băi, recent sosit cu un alt mesaj din partea lui Mihali, avea și aprobarea Legației Franceze în România, care îi pune la dispoziție o legitimație în limba franceză, eliberată de generalul Lafont, atașatul militar al Franței pe lângă Marele Cartier General al Guvernului român de la Iași³.

În 1/14 noiembrie, delegația – căreia i s-au pus la dispoziție două automobile – a pornit spre Transilvania. Misiunea delegației era precizată în scrisoarea președintelui Consiliului de Miniștri, generalul Coandă, datată 31 octombrie/13 noiembrie 1918, pe care Solomon Haliță, șeful acesteia, trebuia să o înmâneze conducerii Partidului Național Român. *Domnul Solomon Haliță – se arăta în scrisoare – aflător de mai mult timp la noi și care a dat probe de sincer devotament pentru cauza națională și de loialitatea sentimentelor sale, este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria pentru a stabili, în înțelegere cu Domniile-voastre, fiind sigur că va corespunde în toate misiunii sale pentru binele obștesc⁴.*

Totodată, Haliță a dus și scrisoarea lui Ion I. C. Brătianu către Comitetul Partidului Național Român, prin care marele om politic își exprima poziția față de viitorul Transilvaniei. *Cea mai sfântă aspirație a neamului – scria Brătianu – se împlinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor râvni la zilele pe care le trăim.*

Fără mirare am văzut că despărțiți în cele mai grele împrejurări ne-am regăsit în aceeași simțire și cu același gând. Grabnic, acum, este stăpânirea încercărilor vrăjmașe ale ungarilor ale anarhiei, ale demagogiei, prin organizație, prin propagandă, prin forță. În continuare, autorul scrisorii îndeamnă comitetul să acorde „libertate și dreptate pentru toți de orice neam și religie” pe baze larg-democratice: reforme electorale și agrare, condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință rodului muncii lor⁵.

---

¹ S.J.B.N.A.N., Fond Solomon Haliță, dos. 88, f. 3.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, f. 97.

⁴ *Ibidem*, f. 1.

⁵ *Ibidem*.

Solomon Haliță în miezul evenimentelor din anul 1918

La 6/19 noiembrie 1918, în urma unor peripeții dramatice, membrii delegației au ajuns la Bistrița, oprind în fața cazărmii, la sediul Gărzii Naționale Române (sediul actualului Muzeu Județean Bistrița-Năsăud)¹.

La Bistrița au luat contact cu Gavril Tripon, președintele Consiliului Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud, cu Victor Onișor, Vasile Pahone și cu alți fruntași ai românilor de aici. Apoi s-au inspectat câteva gărzii naționale din comitat, constatându-se că acestea sunt bine pregătite și, la nevoie, pot opune rezistență gărzilor naționale maghiare². Însoțiți de către Gavril Tripon și Victor Onișor, membrii delegației au plecat la Năsăud, unde s-au întâlnit cu principalii organizatori ai luptei pentru unire din această localitate: Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Ion Păcurariu, vicarul Alexandru Haliță (fratele lui Solomon), după care se îndreaptă spre Dej, unde ajung la casa lui Theodor Mihali în noaptea de 7/20 noiembrie³. Chiar în acea noapte, delegația, împreună cu Theodor Mihali, pleacă la Olpret, pentru a-l contacta pe Alexandru Vaida. După o consfătuire cu cei doi membri marcanți ai Partidului Național Român la care participase și avocatul Micșa, președintele Consiliului Național Român Dej, s-a întocmit un memoriu, adresat prim-ministrului Coandă, iar cu înmânarea lui la Iași Haliță desemnase pe avocatul Boeru, însoțit de locotenentul Isidor Popovici⁴.

Memoriul, care cuprindea 8 puncte, insista în mod deosebit pentru intervenția armatei române în Transilvania. La punctul 1 se cerea ca „trupele Înțelegerii să ocupe fără amânare linia strategică dintre hotarul etnic maghiar și român”. Se preciza faptul că *linia stabilită prin armistițiul încheiat între contele Caroly și comandantul suprem al trupelor franceze în Orient constituie pentru noi o mare nenorocire, deoarece, potrivit acestei linii, urmează să fie evacuat de trupele maghiare numai teritoriul de la răsărit și de la miazăzi de un punct care ar pleca de la izvoarele Someșului Mare, prin Bistrița, Târgu Mureș, Valea Mureșului până la vărsarea acestui râu în Tisa. Ar urma, în consecință, ca teritoriul de la miazănoapte și apus de această linie să fie lăsat la discreția resturilor de trupe maghiare evacuate, cât și a numeroșilor jandarmi, care vor fi concentrați în aceste regiuni locuite de mase compacte de români*⁵. În continuare, memoriul preciza faptul că în contradicție cu principiile cuprinse în armistițiu, guvernul maghiar a ordonat mobilizarea contingentelor 1896–1900⁶ cu scopul clar de organizare a *unei rezistențe armate contra noastră și a slovacilor*⁷, iar Regimentul 82 *secuiesc a fost concediat cu arme și muniții și pus în coastele românilor, pe când soldații români au fost dezarmați la întoarcerea de pe câmpul de luptă*⁸. După descrierea odioaselor crime comise de către jandarmii maghiari împotriva românilor, autorii memoriului arătau că fruntașii românilor din Transilvania sunt amenințați. De aceea,

---

¹ Pavel Tofan, *op. cit.*, f. 70.

² Laurențiu Oanea, *Năsăudenii și Unirea Ardealului*, în „Plaiuri Năsăudene”, Anul I, 1943, nr. 8, p. 1 și p. 4.

³ *Ibidem*.

⁴ S.J.B.N.A.N., Fond Solomon Haliță, pach. V, dos. 88, f. 4.

⁵ *Ibidem*, f. 20.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

în punctul 2 al memoriului se cere cu insistență *intrarea de urgență a trupelor române, ca parte integrantă a trupelor Înțelegerii mai ales că acest lucru e dorit de toată suflarea românească*¹.

În punctul 3 al memoriului se arată că armata maghiară a expedit în Ungaria *valorile și arhivele*, iar pentru salvarea lor este nevoie de intervenția românească. În punctul următor al memoriului s-a consemnat o stare de fapt a populației românești și anume că nimeni nu mai vrea să știe altceva *decât de o țară românească și de o administrație românească. Cu o administrație coruptă ungurească nu se poate concepe o viață normală de stat – se precizează în document. Astăzi ungurii își dau silința și fac toate eforturile ca prin republica lor, proclamată urbi et orbi, să câștige simpatia Franței și Americii. De fapt, ei însă nu urmăresc decât reîntronarea atotputerniciei tiraniei ungurești*² – menționează documentul. În ultimul punct al memoriului se solicită *intervenția României pe lângă țările din blocul Triplei Înțelegeri ca acestea să protesteze contra activității subversive ale lui Rakovski, ministrul Rusiei, care lucrează contra românilor*³.

După trei zile de discuții și analize la Dej, delegația se îndreaptă spre Cluj, întâlnindu-se și cu episcopul Iuliu Hossu într-un scurt popas la Gherla. La Cluj a luat contact cu Emil Hațieganu, președintele Consiliului Național Român al comitatului, și cu Iulian Pop, primarul orașului⁴. Constatând că existau poziții diferite în privința modalităților de acțiune în vederea realizării unirii, Solomon Haliță a insistat ca fruntașii Partidului Național Român din nordul Transilvaniei să se pună de acord cu cei din Blaj, Sibiu și Arad în privința organizării Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia. În acest scop, un furier a fost însărcinat cu înmânarea unei scrisori la Arad, prin care membrii Consiliului Național Român Central erau asigurați că *Manifestul lor din 18 noiembrie 1918 a fost primit pretutindeni cu cea mai mare mulțumire și însuflețire. Ne aflăm în fața unui fapt împlinit – se specifica în scrisoare. Solidaritatea neamului întreg a fost în mod strălucit manifestată prin gruparea întregii suflări românești din Ungaria și Transilvania pe lângă Consiliul Național Român Central*⁵.

Din raportul primit de la curierul trimis la Arad aflăm lucruri interesante atât privind situația din Transilvania cât și atmosfera din sânul Consiliului Național Român Central. Relatării curierului dezvăluie faptul că ungurii *au trimis zeci de agenți prin sate*, în scopul propagării ideilor revoluției bolșevice, încercând demoralizarea populației și căutând să oprească mersul firesc al românilor spre unire. Soldații se întorceau de pe front cu numeroase *foi scandaloase* ce îndemneau populația la nesupunere față de autoritățile românești și la trecerea ei de partea revoluției maghiare, care-i dă drepturi *nelimitate și pământ*, pe când *România nu dă nimic*⁶.

La sediul Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), curierul a citit scrisoarea lui Brătianu care *a produs o mare bucurie și adânci sentimente de admirare și recunoștință*

---

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem*, ff. 20–21.

³ *Ibidem.*

⁴ Pavel Tofan, *op. cit.*, f. 71.

⁵ S.J.B.N.A.N., Fond Solomon Haliță, dos. 88, f. 30.

⁶ *Ibidem.*

Solomon Haliță în miezul evenimentelor din anul 1918

---

față de d-l Brătianu¹. În ședința C.N.R.C., convocată după sosirea curierului, au avut loc discuții încinse între reprezentanții Partidului Național Român și socialiști, reprezentați de Flueraș, pe motivul că moțiunea *Către popoarele lumii* a fost redactată fără participarea celor din urmă. Pe baza scrisorii lui Brătianu, socialiștilor le-au fost satisfăcute principalele revendicări: sufragiul universal egal pentru ambele sexe, reforma agrară și altele. În schimb, socialiștii au abandonat ideea proclamării republicii². În urma unei consfătuiri a socialiștilor ce a avut loc în ziua următoare la Budapesta, aceștia au declarat reprezentanților Partidului Național Român că *susținându-și punctul de vedere ce privesc principiile de bază ale social-democrației vor lucra cu noi solidari spre desăvârșirea marelui scop al unirii tuturor cu România*³.

De la Cluj, Solomon Haliță a plecat la Alba-Iulia, unde în preziua Adunării Naționale s-a întâlnit cu membrii C.N.R.C. Aici a insistat, până noaptea târziu, să convingă pe aceștia să renunțe *de a face să se aclame o proclamație cu tot felul de angajamente față de minorități*⁴, arătându-le că *nu e logic ca o provincie ca parte din viitorul întreg, să ia angajamente pentru întreg, că nu e nici politic, deoarece nu se poate prevedea dacă acele angajamente vor conveni viitorului politic al statului întreg*⁵.

Solomon Haliță a participat, ca observator al guvernului român, la discutarea proiectului de rezoluție al Marii Adunări Naționale, iar la 1 Decembrie s-a aflat alături de cei peste 100.000 de participanți. De asemenea a luat parte la ședințele Marelui Sfat, care a ales Consiliul Dirigent.

Despre cele întreprinse în misiunea sa, Haliță a întocmit un raport pe care l-a trimis, în grabă, la Iași primului-ministru, printr-un curier special. Raportul consemnează stările de lucruri din Transilvania, măsurile întreprinse și toate evenimentele principale la care a participat până în ziua de 2 decembrie 1918⁶. Alături de Raport este trimis și textul Proclamației de la Alba Iulia, *votată de unanimitatea celor 1228 delegați oficiali*⁷. Raportul conține și informații privind alegerea Marelui Sfat Național și a Consiliului Dirigent. Întrucât curierul *trebuie să plece fără întârziere*, Haliță scrie șefului guvernului român că va relata verbal despre modul în care *au decurs marile serbări ale neamului românesc la care am avut fericitul prilej să luăm parte*⁸. Totodată îl informează că telegrama către regele Ferdinand, prin care i se aduce la cunoștință săvârșirea marelui act, *va fi trimisă până la hotare de un curier special, apoi transmisă la București prin primul oficiu telegrafic poștal român*⁹.

După Unire, Solomon Haliță a fost numit prefect al Iașului, având greaua sarcină de a reface orașul zdrobit de atâtea mizerii și suprapopulat în timpul refugiului. Apoi, după patru

---

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem*, f. 54.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

decenii de activitate peste Carpați, revine în Ardealul său iubit, ajungând prefect al județului Năsăud, funcție ce o exercită între anii 1922–1924¹.

Anexă

Comandantul Gărzii Naționale Române Năsăud

Raportez că în Sângeorgiul-român, garda națională română veche care a fost compusă din elemente dubii și de puțină încredere, plătită cu 40 coroane la zi, s-a desființat, iar în adunarea populară ținută la 24 l.c. s-a reorganizat, alegându-se 20 inși toți oameni cinstiți, în care avem toată încrederea. Plata lor de aici înainte este de 20 coroane pe ziua în care îndeplinesc serviciul.

Afară de această gardă, s-a reorganizat și Sfatul National Român. Din acest sfat s-a ales o comisiune permanentă, constătătoare din 12 membri a căror menire este să pertracteze și hotărască în cazuri urgente și zilnice.

Raportez mai departe că e nedumerire în ceia ce privește plata gardiștilor nedispușând comuna nici de bani nici de izvor din care s-ar putea acoperi acestea cheltuieli.

Garda e nearmată. Nu dispunem nici de-o armă. În comună, ce e drept, sunt arme, dar cei ce le au, nu se învoiesc a le preda.

Rog cu toată încrederea Comandantul Gărzii Naționale Române din Năsăud să binevoiască a-mi lua acest raport la cunoștință iar în ceea ce privește plățirea gardiști lor, a-mi da informațiile și îndrumările de lipsă.

Rog apoi Comandamentul să binevoiască a-mi pune la dispoziție baremi 10 puști cu munițiunea de lipsă, cu ajutorul cărora să putem purcede la adunarea armelor din sat și la dezarmarea unor persoane care înarmați fiind, se dedau la fapte rele.

Afară de câteva furturi mici și înspăimântarea cu vorbe a jidanilor, în comuna noastră nu s-au întâmplat lucruri mai mari. Starea comunei în general este liniștită.

Sângeorgiul-român la 26 noiembrie 1918.

[ss] indescifrabil.

Comand. Gărzii Naț. Rom².

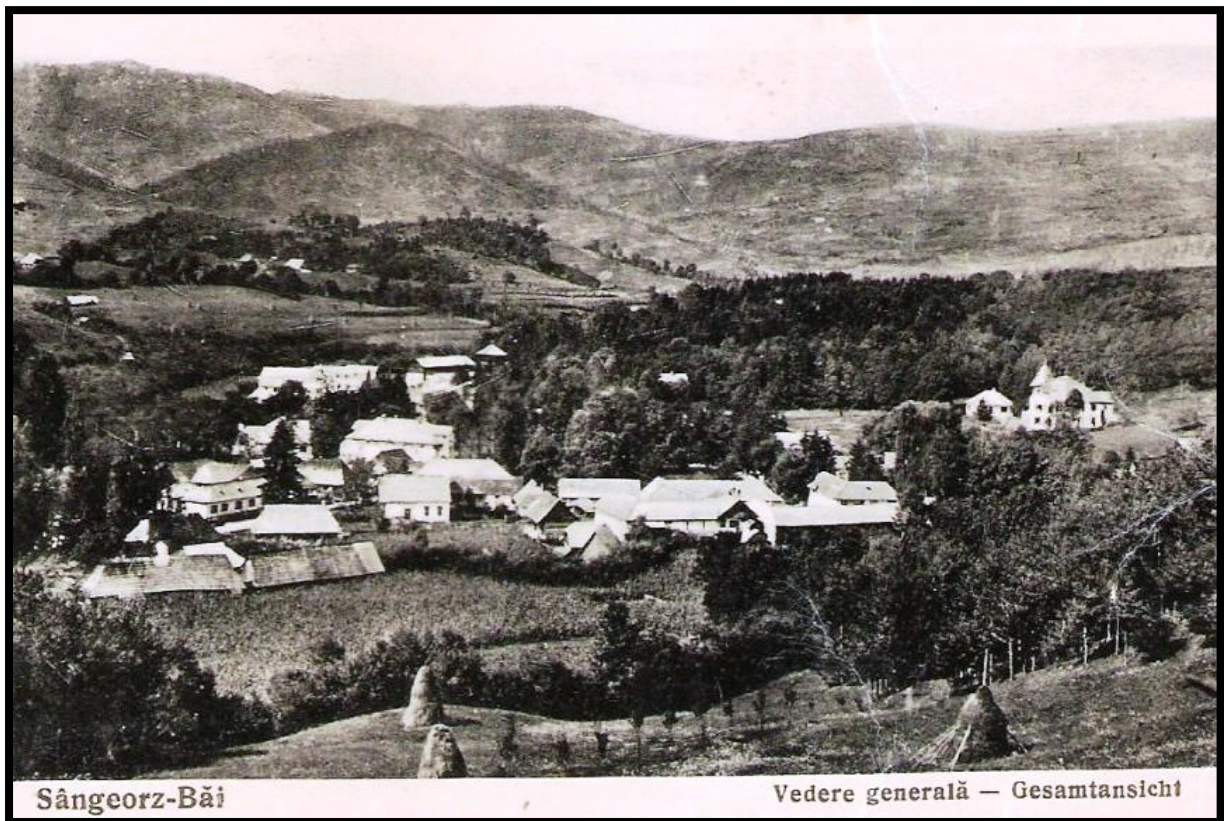
---

¹*Ibidem.*

² S.J.B.N.A.N., *Colecția Iulian Marțian*, Dosar 2, doc. 8, fila 13.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

CONSCRIȚIA DE DARE A SATULUI SÂNGEORZ BĂI DIN ANUL 1750 - (VI)

Dorin Dologa

În cadrul Conscripției de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750 o categorie aparte o formau cei care nu aveau case. Aceștia erau de regulă copiii care ajunseseră la vârsta maturității, dar nu erau căsătoriți și nu își întemeiaseră o familie, astfel încât stăteau împreună cu părinții. În vremea respectivă casele se construiau prin munca întregii comunități. Sistemul s-a practicat multă vreme în satele de pe Valea Someșului. Când o persoană construia o casă tot satul se aduna pentru a-l ajuta. La rândul său, cel care beneficiase de ajutor mergea pentru a-i ajuta pe ceilalți atunci când își construiau casele. Satele erau în vremea respectivă mult mai solidare, între oameni exista un sentiment puternic de comuniune. O zicală din vremea respectivă spunea: „Case goale s-au mai văzut, oameni în drum nu”. Ea exprima o realitate și anume aceea că toți oamenii aveau casele lor sau locuiau împreună cu părinții sau rudele apropiate.

Redăm în continuare conținutul conscripției de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750¹:

Nomina Patrum et Matrum familias Contribuentiu m ² (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitor e)	Sesiones ³	Domus habitati onum ⁴	Agrorum Univer sim Capacitas ⁵		Tritici ⁶		Pro Vernali Semina tura, exce pto milio, kukuruz ⁷		Mili, & kukuruz Seminat ura in Granis importat ⁸	Foeneta Curr uum ⁹	Bovae ¹⁰	Vacc ae ¹¹	Iuven ci, iuven cae & hinnulae & tri um annoru m & majores ¹²	Oves, caprae ¹³	Porci duorum ann oru m, & majores ¹⁴	Apum alvear ia ¹⁵
			c ¹⁶	m	c	m ¹⁷	c	m								
Propriis Domibus Carentes ¹⁸																

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Colecția personală Iulian Marțian*, registrul 223, f. 33-34; deoarece formularul este destul de întins el este prezentat sub forma a două părți; în prima parte este prezentată producția agricolă a locuitorilor, iar în a doua impozitul.

² Numele după tată și după mamă al familiei contribuitor e de dare.

³ Sesia.

⁴ Casa pe care o posedă.

⁵ Capacitatea agricolă generală.

⁶ Grâu.

⁷ Semănături de primăvară, cu excepția meiului și cucuruzului.

⁸ Cantitatea de sămânța de mei și cucuruz care produce recolta.

⁹ Care de fân.

¹⁰ Boves, equi & equa e iugales inferioris sortis – boi de jug, cai și iepe de înhămat de categorie inferioară.

¹¹ Vite.

¹² Viței, vițele de trei ani și mari

¹³ Oi, capre.

¹⁴ Porci de doi ani și mari.

¹⁵ Stupi de albine.

¹⁶ Un cubul, numit și câblă sau găleată avea o capacitate de 8 mierțe, având circa 160 de litri – Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Științifică, București, 1971, p. 190.

¹⁷ Mierța avea circa 16 cupe, adică aproximativ 22,5 litri – *Ibidem*, p. 199.

¹⁸ Le lipsește casa proprie.

282	Pinte a luj Ordattÿe	-	-	-	-	-	3	2	3 8/16	4/16	-	3	2	-	20	-	-
283	Iuon a luj Vaszille	-	-	-	-	-	-	1	2 8/16	10/16	-	2	1	-	-	-	-
284	Pinte a Onnyÿi	-	-	3	-	-	1 1/16	1	2 8/16	1/16	4	-	2	-	7	-	1
285	Vaszilla a Onnje	-	-	3	-	-	2	1	1 9/16	5/16	4	-	1	-	-	-	-
286	Vaszilla Bulzae	-	-	2	-	-	1 1/16	1	1 7/16	2/16	2	-	1	-	-	-	-
287	Gÿorgÿi a luj Todor	-	-	8	-	-	3 8/16	2	10/16	-	4	-	2	2	2	-	3
288	Mihálj a luj Halitza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
289	Grigojre Dubular	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	30	-	-
290	Sjimjuon Papuschoj	-	-	5	-	-	3	3	2 8/16	-	5	2	1	-	20	-	3
291	Vaszilla a Buji	-	-	3	-	-	1	1	2 4/16	2/16	4	-	2	2	6	-	2
292	Iuon a luj Maxim	-	-	1	-	-	1/16	-	2 8/16	-	2	-	1	-	-	-	-
293	Andresch a Njamtzuluj	-	-	1	-	-	1/16	2	2 8/16	2/16	-	-	1	2	-	-	-
294	Tanaszi a Lupuluj	-	-	1	-	-	1 8/16	2	1 9/16	1/16	-	1	1	-	22	-	1
295	Iuon a Rombulj	-	-	-	-	-	8/16	1	1 8/16	2/16	-	-	1	-	10	-	-
296	Vaszilla Rombulj	-	-	-	-	-	8/16	1	2	3/16	-	-	1	-	-	-	-

	Nomina Patrum et Matrum familias Contribuentium (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare de dare)	Contributio universim, & Restantiae (Dare totală și restante)					
		Anni 1748			Anni 1749		
		Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)	Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)
		Rh. fl. ¹	Xri ²	Rh. fl.	Rh. fl.	Xri	Rh. fl.
Propriis Domibus Carentes							
282	Pinte a luj Ordattÿe	Non ad fuit³					
283	Iuon a luj Vaszille	Coelebs⁴			Neogamus⁵		
284	Pinte a Onnyÿi	5	-	-	6	18	2/8
285	Vaszilla a Onnje	3	31	4/8	4	30	-
286	Vaszilla Bulzae	3	34	-	4	27	2/8
287	Gÿorgÿi a luj Todor	7	22	5/8	4	20	-
288	Mihálj a luj Halitza	Non ad fuit⁶					
289	Grigojre Dubular	Non ad fuit⁷					
290	Sjimjuon Papuschoj	13	31	-	15	36	-
291	Vaszilla a Buji	Contribuit cum patre⁸			5	25	-
292	Iuon a luj Maxim	1	58	-	3	73	1/8
293	Andresch a Njamtzuluj	Non uxoratus⁹			Contribuit cum patre¹⁰		
294	Tanaszi a Lupuluj	Non uxoratus¹¹			Neogamus¹²		
295	Iuon a Rombulj	1	56	-	3	12	2/8
296	Vaszilla Rombulj	2	8	2/8	3	22	3/8

(Va urma)

¹ Florini renani.

² Creițari.

³ Nu a fost (impus).

⁴ Celibatar.

⁵ Fără copii.

⁶ Nu a fost (impus).

⁷ Nu a fost (impus).

⁸ Contribuie la plata impozitului împreună cu tatăl său.

⁹ Necăsătorit.

¹⁰ Contribuie la plata impozitului împreună cu tatăl său.

¹¹ Necăsătorit.

¹² Fără copii.

ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂZBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI (IX)

IULIU MOISIL¹

- XVI. AGRICULTURA, SILVICULTURA -

Un mare număr de tineri ardeleni, în bună parte fii de țărani, după ce făcură liceul în Ardeal, s-au dedicat agriculturii și silviculturii urmând Școala de agricultură și silvicultură de la Herăstrău și Brănești sau școlile superioare din străinătate. Mulți au adus foloase reale și de mare însemnătate țării. Vom aminti în acest capitol mai mulți în frunte cu P. S. Aurelian.

Aurelian P. S., agronom și om politic, născut 1833 la Slatina (Olt), decedat 1909. Se trage dintr-o familie ardelenescă din Teiuș. Tatăl său fost profesor în Slatina, veni aici deodată cu George Lazăr, pe la 1816, sub numele de Ardelian, pe care-l schimbă în Aurelian. Aurelian făcu dreptul în țară și studii economice și agronomice în Franța. Profesor la școala națională de agricultură de la Pantelimon și apoi la Herăstrău, de la 1869 directorul acestei școli până la retragerea lui din învățământ. Profesă mai târziu economia politică la școala de poduri și șosele. În viața politică intră la anul 1876 și de la 1877 fu neîntrerupt membru al Corpurilor Legiuitoare. În cabinetul lui Ion C. Brătianu (iulie 1876-martie 1878, 1882 și 1887) a fost de trei ori ministru la diferite departamente. În 1896 prim ministru. Activitatea sa didactică este cu totul exemplară; ea se întrupează în direcția economică, cu mișcarea de progres a vieții noastre sociale, care a suferit schimbări apreciable; i se datorește aproape întreaga îndrumare nouă luată de învățământul agronomic și de economia națională. Iată mărturia sinceră a unui alt distins agronom, domnul

---

¹ Extras din monografia *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918-1928, lucrare de amintire a zece ani de când aceste provincii surori s-au alipit la Țara-Mamă, București, 1929, pp. 50-54.*

IULIU MOISIL

S. P. Radianu, care delegat de „Societatea agronomică a absolvenților școlilor de agricultură”, să ia cuvântul la înmormântarea răposatului (12 ianuarie 1909), pronunță, între alte adevăruri, aceste vorbe neuitate: „O viață întreagă ne-a dat consilii să ne silim a întinde cultura plantelor furajere, să ameliorăm întreținerea vitelor, să sporim producțiunea de îngrășăminte, să alternăm recoltele, să facem arături și să mai restrângem cultura cerealelor ca mijloc de a spori produsul general, să întrebuițăm material agricol bun; într-un cuvânt să stabilim o știință agricolă în România; iată baza economiei rurale a școlii de la Herăstrău pusă de Aurelian”. Aurelian a introdus și casele de economii în școli. Amic intim a lui Ion Brătianu, a fost unul din prețioșii lui colaboratori. Ca ministru a prezentat Legea Casei Rurale. Între alte multe acte parlamentare numim apărarea legii tocmelelor agricole și a Convenției Comerciale. În parlament cuvântul său avea greutate și autoritatea sa morală decidea adesea reușita legilor privitoare la mecanismul economiei sociale. A fost de mai multe ori președintele Camerei și Senatului. La 1871 fu ales membru al Academiei Române. De la 1896-1898 fu președinte al Societății centrale agricole din București.

Opere: revista *Economia națională* cu o durată de mai bine de 20 ani. În aceasta s-a ocupat cu probleme de economie, politică, de agricultură și industrie. E economist de autoritate, protecționist al industriei naționale și intervenționist moderat. *Țara noastră*, schițe economice asupra României (1875 și 1888), *Bucovina*, descriere economică, cu o hartă (1876), *Catechismul economiei politice* (1869 și 1874), *Notice sur la Roumanie*, o descriere a țării, în colaborare cu Alexandru Odobescu (1867), *Economia rurală la Români* (1879), *Monitorul comunelor*, ziar agricol practică (1861-1863), 3 volume publicația oficială *Economia rurală* (1876, 1881-1884), *Revista științifică* (1870-1882), *Viitorul nostru economic* (1890), *Politica noastră vamală* (1890).

Barcianu P. Constantin, născut în Ardeal. A studiat Academia de agricultură de la Altenburgul unguresc (M. Ovar). Fost profesor și director al Școlii de agricultură de la Strihareț (Olt) și Armășești și profesor de științe naturale la Seminarul din Roman 1891/1892. A scris între altele: *Nomenclatura plantelor*, în limba latină și română, București, 1893.

Bogdan Paul, născut Totoi (județul Alba de jos). Studiile secundare la liceul din Blaj și cele de agricultură la Academia de agricultură din Viena. Consilier agricol la județul Târnava mică (în 1921).

Boiu Olimpiu, de origine din județul Sibiului. A făcut studii de silvicultură la Academia silvică din Viena. Șeful regiei Domeniului Coroanei de la Bicz (în 1899), apoi la cel din Mălini. A publicat un Raport asupra Expoziției jubiliare din Viena, din 1898 (dimpună cu Florian Davidescu).

Candale Alexe M., născut 1852 Sânosif (Năsăud). termină liceul la Năsăud 1874, Școala superioară de silvicultură în Viena. Trecând în Vechiul Regat fu mulți ani inginer silvic la domeniile Coroanei din Mălini.

Cârnu-Munteanu, fost director al Școlii centrale de agricultură de la Herăstrău (1887-1903). A publicat multe lucrări, unele în colaborare cu Corneliu Roman, chimist.

Chitul, născut Năsăud. liceul l-a făcut în Năsăud. Școala de agricultură la Herăstrău. Devenit în urmă proprietar rural la Miroși (Teleorman). Decedat București.

Cipăianu G., absolvent al Școlii de agricultură de la Herăstrău și doctor al Institutului agronomic din Lipsca. Director general al Casei Centrale a Cooperăției și Împroprietăririi sătenilor (1919). În urmă subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor.

Danilescu N. R., născut 1849 în Fărcădinul de jos (lângă Hațeg). Decedat 1897 București. Liceul la Blaj. În 1871 intră ca bacalaureat la Școala centrală de agricultură de la herăstrău, pe care terminând-o cu distincție, fu numit șef al stupinei, al grădinii botanice și a predat lecții la Școala de pomologie. La 1875 plecă la Nancy ca bursier la Școala de silvicultură. Termină și aici cu distincție și fu numit, în 1878, subdirector și profesor la Școala de la Herăstrău. În 1884-1887 director al acestei școli și profesor până la 1897. La 1894 înființându-se Școala specială de silvicultură de la Brănești trecu la aceasta ca director și profesor. La 1895 opta pentru postul de inginer silvic inspector-șef la Ministerul de război. A fost chemat în diferite rânduri și la alte demnități: astfel membru în consiliul tehnic al pădurilor, în comisia permanentă a Școlilor de agricultură. La 1888 subinspector clasa I. a condus ca diriginte de lucrări Ocolul silvic Sinaia. La 1895 inspector silvic clasa a III-a. A dirijat Serviciul de plantațiuni și gazonare a fortificațiilor capitalei, Focșani, Nămolosa și Galați, de la 1888-1894, unde lăsă și câte o pepinieră de esențe foioase și rășinoase. O altă lucrare tehnică este amenajamentul pădurii Morunglavul. Membru devotat al Societății „Progresul silvic”, unde publică multe articole. A mai publicat lucrarea *Deteriorarea rezervelor în pădurile de stejar*. A propovăduit mereu exploatare rațională a pădurilor și ameliorarea și regenerarea lor, ale acestor extraordinare bogății ale țării pentru viitor. Profesor foarte corect, cu o dicțiune clară, cu o argumentație temeinică, inimă blândă, caracter loial, fire modestă. Meritele sale și serviciile ce a adus diferitelor administrații publice i-au atras recompense binemeritate. Prin testamentul său a dispus să se restituie fondurile Mitropoliei Blajului bursele ce a avut de acolo, lăsând 70.000 lei drept recunoștință, pentru a se da burse. O altă parte a averii sale, de 40.000 lei a lăsat-o Academiei Române pentru un fond de ajutorare a studenților în silvicultură.

Davidescu Florian, născut Breaza de sus, 1862. A făcut Școala de agricultură și silvicultură din București 1877-1881. Silvicultor al domeniilor Coroanei. Șeful regiei domeniilor Dobrovăț. A publicat rapoarte asupra excursiei silvice în Bucovina (1894) și asupra Expoziției jubiliare din Viena 1898, dimpreună cu O. Boiu.

Guguianu Ion Nicolae, născut Zărnești, 1865. Liceul în Brașov, 1875-1883. Academia de silvicultură de la Șemnitz (1883-1885) și cea de agricultură din Viena (1885-1888). Trecut în regat la 1888 fu numit inginer silvic șef de ocol, apoi șef al biroului personalului; apoi al regimului silvic din administrația casei Pădurilor, șeful regiunii IV silvice Buzău (1914-1919). În fine, inginer inspector silvic în Cluj. A publicat diferite articole și studii în „Revista Pădurilor”. A ținut conferințe la Societatea „Progresul silvic”, din care amintim: 1. Insectele vătămătoare pădurilor de câmp; 2. Regenerarea pădurilor de fag, critica crângului compus; 3. Valea Nișcovului; 4. Neaplicarea măsurilor necesare pentru determinarea pădurilor de protecție; 5. Foloasele pădurilor.

Hățeganu Ion. Profesor de horticultură la școala centrală de agricultură Herăstrău.

IULIU MOISIL

Măcelariu Nicolae, născut în Miercurea Sibiului, la 1855. Liceul la Sibiu, trecând apoi la Școala de agricultură și silvicultură de la Herăstrău, în 1872, terminând-o la 1876 ca inginer silvic, funcțiune ce a ocupat până la moartea sa în 1900 (la ocolul silvic Cărbunești-Gorj). Om corect, econom și-a educat patru copii într-un mod deosebit de bine. A colecționat multe obiecte arheologice, din care o parte au fost expuse mulți ani la Muzeul Gorjului din Târgu-Jiu. Și-a iubit țara și neamul și mereu s-a hrănit cu idealul Unirii.

Măcelariu Nestor, născut Miercurea. Fost inginer și inspector silvic în serviciul Statului.

Maior George, născut în Șercaia (Făgăraș), 1855. Liceul îl făcu la Brașov. Trece în țară unde ia diploma Școlii normale superioare, face studii strălucite de litere și filozofie la Universitatea din București până în preajma licenței. Graiul pământului și al strămoșilor îl trimit la studiul agriculturii. La Berlin și la Halle (1883-1887) pătrunde în tainele științei agricole și se întoarce în țară doctor în agronomie. Intră în învățământul secundar, apoi de la 1888 profesor la Școala superioară de agricultură de la Herăstrău, unde a funcționat neîntrerupt 37 ani.

A fost un suflet blând, un caracter ales și un mare patriot. A făcut aproape 40 promoții de agronomi. Cu ocazia morții lui, revista „Viața agricolă” din București (nr. 10/11, anul 1927), prin pana domnului G. Chițoiu, scrie: „S-a stins – la capătul unei îndelungate vieți de trudă rodnică și după aproape 40 de ani de dascălie neîntreruptă – G. maior, doctor în științele plugărești, consilier-agronom, profesor până de curând la școala superioară de agricultură de la Herăstrău, purtătorul neobosit și mai cu seamă tăios și cel care a pregătit – în tainele învățaturii plugărești – aproape pe toți cei ce au avut cândva sau mai au încă și azi un rost în treburile plugărești ale țării acesteia. Originar din părțile Făgărașului, crescut mai apoi aici în țară, purtat prin școlile înalte ale Germaniei și îmbogățit după aceea cu învățătura prinsă din cercetarea gospodăriilor înaintate, pe care le văzu în Austria și în Ungaria veche – Maior a adus, de bună seamă, încă de la început, un duh nou, în școlile în care a predicat ca dascăl. Înțelegând însă de cu vreme că predica din școală nu ajunge până la țarinile în care pe atunci robeau sătenii noștri, supti de boli și răpuși de nevoi și atras tot mai mult, de ispita slovelor cu care se logodise dincolo în Ardeal, maior a ajuns în chip firesc să înviezeze cărturăria noastră plugărească de pe vremuri, cu lucrări tot mai numeroase și tot mai felurite, care au slujit apoi de îndreptar nu numai atâtor rânduri de ucenici tineri, ci și atâtor oameni mai în vârstă, îndrăgostiți print-însul de folositorul meșteșug al plugului și de mireasma țarinilor. Dar – în afară de aceasta – prin iubirea de trecutul nostru și prin adâncă și amănunțita cunoaștere a rosturilor plugărești de dincoace și de dincolo de Carpați, maior a ajutat – după puterile sale – să se ajungă la o mai desăvârșită cunoaștere a plugăriei românești de pretutindeni. Și – în sfârșit – prin fireasca apropiere pe care el a fost întotdeauna ispitit s-o facă, între întocmirea agrară de dincoace și întocmirea agrară de dincolo de munți și prin neconținuta sete cu care a răscolit mereu arhivele, pentru a se lămuri pe sine și pentru a lămuri și pe alții, maior a trezit în mintea multora iubirea de țară și a pregătit astfel starea sufletească trebuitoare, pentru întocmirea de după 1907 și pentru așezarea agrară care se orânduiește astăzi.

Cu moartea lui Maior se încheie deci o viață, în care lungimea zilelor se îmbină cu mulțimea și felurimea faptelor. Rămân pe urmă-i ucenicii lui – așa de mulți încă – rămân lucrările lui, care se cunosc și se mai cercetează încă. Dar chiar dacă, într-un târziu, ucenicii lui G. Maior vor merge toți la dânsul; chiar dacă lucrările lui nu vor mai avea peste câtăva vreme nimic din vioiciunea cu care s-au înfățișat în ziua când au văzut lumina tiparului și chiar dacă nimeni nu-și va mai aminti atunci de strașnica afurisenie ce se arunca prin aceste lucrări, arendașilor străini de pe vremuri și ocârmuirilor nepăsătoare din trecut – ochii viitorimii se vor deschide, totuși, cu drag, pentru a primi din cărțile lui G. Maior măcar avântul cu care el și-a împlinit – în curgerea unei jumătăți de veac – greaua sarcină de dascăl, între zidurile și dincolo de zidurile școlilor, pe care le-a cinstit și la care s-a sârguit fără răgaz”.

Maior Ovidiu, născut Șercaia (Făgăraș), 1886. Liceul Sf. Sava București. Școala superioară de agronomie din Berlin, doctoratul în filozofie din Halle. A făcut examenul de pedagogie la Universitatea din Iași. A fost trei ani administrator al fermei Casei rurale de la Răducăneni (Fălciu) și Ruginoasa (Roman), de unde trecu ca profesor de chimie și tehnologie agricolă la Școala medie de agricultură din Roman (2,5 ani). Fost sublocotenent de rezervă a căzut în luptele de la Turtucaia (1916). A publicat teza de doctorat *Asupra terenurilor sărate ale României*. A fost fiul profesorului dr. George Maior.

Moraru, fost inginer silvic la Domeniile Coroanei.

Moroianu Octavian. Născut în 1860 în Satulung, lângă Brașov. S-a stabilit în 1875 în Dobrogea, ocupându-se cu comerțul și agricultura. Este unul din cei mai de frunte agricultori și economi de vite din Dobrogea și locuiește la Caramurat, unde posedă o întindere de 170 hectare arabile. Cultivă grâu, orz, ovăz, porumb și sfeclă. Munca o plătește în bani. În timpul campaniei de lucru, își câștigă existența de la d-sa până la 50 de oameni zilnic. Pentru trebuințele culturii posedă 11 cai de muncă, 14 boi și 7 vaci. Are unelte agricole din cele mai moderne și o sistematică crescătorie de vaci, rasă moldovenească.

Nechiti V., născut în Bârgăul Năsăudului. Făcu liceul în Năsăud. școala de agricultură și silvicultură la Herăstrău. Deveni în urmă inginer hotarnic și proprietar în Târgoviște.

Oneanu (Onu) Andrei, născut 1853, Mocod (Năsăud). liceul în Năsăud. școala de agricultură de la Herăstrău. În urmă funcționar la administrația Domeniilor Coroanei.

Ordeanu I. S., născut în Ardeal. A făcut Școala de agricultură de la Herăstrău. În urmă a intrat în serviciul Statului. A publicat mai multe cărți, lucrări relative la agricultură, precum: 1. *Cultura (plugul) cu abur* (1892); 2. *Cultura hameiului* (1892); 3. *Industria berii, hameiul și vițele americane* (1895); 4. *Cultura sfeclei. Industria zahărului* (1896) și alte vreo zece lucrări.

Pântea Simion, născut 1856 în comuna Monor (Năsăud). liceul îl urmă în Năsăud, trecând matura în anul 1879. Trecu apoi la Școala de agricultură de la Herăstrău. În urmă fu în serviciul Ministerului de Agricultură.

Pop Alexandru, născut Sâniosif (Poiana) (Năsăud), 1858. Liceul în Năsăud. școala superioară de silvicultură în Viena. În țară inginer în serviciul Eforiei Spitalelor civile.

IULIU MOISIL

Pop Octavian, născut Rodna-Veche (Năsăud), 1865. Liceul la Năsăud, Școala superioară de silvicultură în Șemnitz. În serviciul statului român, inginer silvic, șef al ocolului silvic de la Vălenii de Munte. După război la Bistrița (Năsăud). decedat 1924.

Pop Simion, născut Nepos (Năsăud) 1858. Liceul în Năsăud. școala superioară de silvicultură la Viena. În serviciul administrației Domeniilor Coroanei, inginer silvic.

Popa Eremie Irimie, născut Săcele. A făcut școlile săsești din Brașov, apoi a trecut în România cam pe la 1870, unde s-a ocupat cu agricultura din Dobrogea. A avut trei frați, unul Alexe. Inimă bună și curată, naționalist înflăcărat și prudent, a ajutat și material mișcarea națională din Regat.

Poppa V. Niță, născut în 1866 în Transilvania. E stabilit din 1869 în Dobrogea și se ocupă cu comerțul și agricultura de la 1880, fiind mare proprietar în comuna Caramurat. Este și proprietarul unicei mori din această comună, înzestrată cu mașinării moderne și având trei pietre de măcinat.

Popovici George, bănățean. A urmat Școlile superioare de silvicultură de la Șemnitz și de la Viena. În serviciul administrației Domeniilor Coroanei, administratorul Domeniului de la Sadova (Dolj).

Popovici Maximilian, născut Brașov. Liceul în Brașov, Școala centrală de agricultură de la herăstrău. Universitatea din Berlin, de unde s-a înapoiat doctor în chimie și agronomie. Un timp a fost chimistul Monetăriei Statului, apoi chimist al Regiei Monopolurilor Statului.

Roman Victor, născut 1870 la Sibiu. Fiul lui Visarion Roman, întemeietorul Băncii „Aurora” din Sibiu. Școala superioară de agricultură de la Herăstrău. Fost profesor al Școlii de agricultură din Roman. În urmă consilier agronom, directorul Centralei Obștilor și Exploatărilor agricole. Decedat 1923.

Săceleanu D. și N. mari proprietari și agricultori în Ialomița. La expoziția jubiliară din 1906 au expus produsele moșiei lor precum și animale cornute, cai, etc. S. D. a fost președintele „Sindicatului agricol” din județul Ialomița. Fost senator. Originar din Săcele.

Sângeorzanu Iosif, născut în Rodna-Veche (Năsăud), 1868. Liceul în Năsăud, 1888. Școala superioară de silvicultură în Șemnitz. În serviciul Eforiei Spitalelor civile, la Sinaia.

Șut Macedon, născut 1851, Josenii-Bârgăului (Năsăud). Liceul în Năsăud (1874). Școala superioară de agricultură din Viena. În serviciul Ministerului Agriculturii.

ÎNCHEIERE

Din cele expuse aici, rezultă că ardelenii și-au dat în mare parte munca pentru ridicarea neamului în Vechiul Regat, contribuind în toate ramurile activității publice și au format încetul cu încetul o opinie publică naționalistă mai puternică și în sensul Unirii întregului Neam într-un singur Stat național. Mulți din ardelenii cu dare de mână au făcut fundații în scop de a ajuta tinerii săraci la studii și, în general, pentru ridicarea și întărirea Neamului.

Din Districtul Năsăudului

- septembrie 1866 -

Mai mulți grăniceri

Pozițiunea cea frumoasă, la care se știe lupta districtul Năsăudului, prin curajul și virtuțile sale cetățenești, cu cât umple inimile românilor de bucurie și speranțe, cu atâta deștepta în unii [și] alții conlocuitori din patrie temeri și îngrijiri, — toate acestea nu atâta prin [lupta pentru o] jurisdicțiune autonomă curat română, cât prin măsurile ce le-a luat și le ia spre a se consolida tot mai mult și a-și asigura un viitor mai ferice pe baza cea mai solidă din lume, pe baza culturii naționale. Sacrificiile ce le face districtul nostru spre scopul acesta, se pot numi, cu tot dreptul, grandioase. Să ne aducem numai aminte, că districtul nostru stete în curs de 100 de ani sub un regim militar nenațional; ca pe când bărbați în virtute roșeau cu sângele lor mai toate câmpurile de bătălie ale Europei, cu o bravură recunoscută de toți, acasă muierile trebuiau să țină de coarnele plugului, să poarte furca, sapa și coasa ca să-și scape copiii și familia de foame; să cugetăm, în fine, la situațiunea cea muntoasă și sterilă a districtului, — și apoi, de bună seamă, vom admira abnegarea de sine care, în mijlocul lipselor și nevoilor de tot felul, [au] știut să-și întemeieze următoarele fonduri:

1. Fundațiunea numită „fondul scolastic comunal”, întemeiat la anul 1838 prin stăruința nemuritorului Marian din venitul crâșmăritului în cele trei luni de toamnă, menirea căruia e a întreține școlile satești. Intențiunea fondatorilor fu a scăpa în modul acesta comunele..., iar pe învățători de suferințe și frecătură. Fiecare comună trebuia să-și ridice partea ei la cifra de 2.000, 2.500 sau 4.000 florini, după numărul sufletelor și proventele comunale. În starea-i completă, fondul total era să numere 130.000 florini sau 136.500 florini; multe comune însă deciseră, a trece cifra proiectată, urcându-și fondul până la 6.000 florini. Astfel, fondul comun va ajunge pe ușor [la] suma de 150.000 florini. Multe comune și-au completat deja fondul, celelalte se nevoiesc din toate puterile a și-l întregi și, așa, școlile comunale din districtul nostru peste puțin se vor putea organiza pe baze sigure.

2. Fundațiunea a doua poartă numirea: „fond de stipendii” număra astăzi peste 100.000 florini. Acest fond în timpul sistării regimentului era fond de montur și avea menirea ce o arată numele însuși. Desființându-se regimentul, în anul 1851, și pierzându-și fondul destinațiunea primitivă, grănicerii rezistară poftei de a împărți între dânșii fondul adunat parte din relutul pentru lemnele prestate ofițerilor din regiment, parte din crușirii de papuci și

Mai mulți grăniceri

---

montur, parte din unii munți arendați, și-l prefăcură, tot la anul 1851, în fond de stipendie din interesele căruia se împărțesc în fiecare an câte 4.000 florini la studenți și meseriași grăniceri. Mărimea stipendiilor variază de la 40 florini până la 400 florini, apoi viatic, cărți etc. Astăzi fondul acesta se sporește din interesele sale și din arenda de pe unii munți comuni, care sunt un bun comun neîmpărțibil al tuturor comunelor foste grănicere din acest district. Sărăcia generală a grănicerilor, precum și dorul, de a se adăpa în măsura cât se poate de mare din științele umanitare, de la care în timpul sistării regimentului erau reținuți sistematic, fură motivul pentru strămutarea fondului de montur în fond de stipendii. La desființarea regimentului se lua și fondul acesta ca multe alte bunuri grănicere în administrarea erariului financiar, și avurăm multe lupte, până când abia la anul 1862 căpătarăm dreptul de dispunere asupra lui. Câtă daună spirituală - și încă nereparabile - se făcu tinerilor grăniceri prin retragerea stipendiilor în timp de 12 ani, poate judeca orișicine.

3. Fundațiunea a treia, e cea mai tânără, totodată însă și cea mai mare, și poartă numele „fondul scolastic central”. Dânsa se întemeia cu ocazia înființării districtului nostru la anul 1861, când comunele foste grănicerești, sub înțeleapta conducere a căpitanului suprem, oferiră în cea mai mare înțelegere și unanimitate fără distingere de „unit” și „neunit” 3/4 din dreptul crâșmăritului de peste tot anul, cu scop:

a) a întreține și a reorganiza după trebuința cele 5 școli triviale din Zagra, Telciu, Sân-Georgiu, Borgo-Prundu și Monor.

b) a întreține școala normală și cea de fete din Năsăud.

c) a fonda în Năsăud un gimnaziu național complet de 8 clase și o școală reală de 3 sau mai multe clase.

d) a fonda tot în Năsăud un conviet pentru 100 de tineri născuți grăniceri.

Menirea aceasta se făcu pe când provențele amintite se administrau de erariul financiar, care puse mâna pe ele în anul 1851 când se desființa regimentul. La anul 1861 Majestatea Sa, prea bunul nostru Împărat, restituî comunelor din Valea Rodnei dreptul regal, cercul Bârgăului și cela de „După târg” oftează încă și până în ziua de astăzi după un drept chiar ca lumina soarelui. Sperăm că părintescul regim al Majestății Sale, când e vorba de „drepturi”, nu va face deosebire între frați care în curs de un secol nu s-au deosebit întru împlinirea „datorințelor” lor către tron și dinastie. De atunci școlile triviale din Valea Rodnei s-au reorganizat și prefăcut în școli câte de 3 clase, iar în Năsăud s-a înființat și deschis gimnaziul proiectat, care astăzi numără 4 clase, celelalte proiecte așteaptă încă realizarea lor.

Iată jertfele, ce le aduseră bravii grăniceri întru interesul culturii naționale. Și că fapta aceasta să fie deplină, dâșii compuseră și „Instrumentul fundațional și statutele” de lipsă și aleșeră un comitet de vreo 40 de membri, pe care-i însărcinară cu executarea dorințelor și intențiunilor lor. Cu aceasta, misiunea fondatorilor e finită; rămâne acum la comitet a-și înfățișa deplin sublima sa chemare, rămânând pururea la înălțimea misiunii: de a nu risipi ceea ce s-a făcut în deplina unire și frățietate. Aceasta e o dorire generală. Și totuși, ne temem ca să nu se adeverească cumva și la noi zisa: că e mai greu a ține, decât a câștiga. Însă la această temere ne dau frecările, ce se iviră cu ocazia Adunării generale a comitetului administrator din 17 august a.c. Între agendele acestei adunări era și alegerea de 2 profesori la

Din Districtul Năsăudului - septembrie 1866 -

---

gimnaziul nostru, care cu începutul anului școlastic 1866/67 deveni gimnaziu inferior complet de 4 clase. Încă de când se deschise gimnaziul, Reverendissimul Domn Vicar Gregoriu Moisil suplini la acest institut un post de profesor și director provizoriu, deoarece niciunul dintre profesorii ordinari nu avea calificațiunea prevăzută în instrumentul fundațional pentru postul de director. Cu ocaziunea acestor alegeri, comitetul spera a-și putea alege director ordinar și, așa, a mântui pe D. Vicar barem de 2 din cele 6 oficii, ce le unea în persoana sa (Vicar, Inspector școlastic districtual, președinte la comitetul administrativ, catihet preparandial, profesor și director gimnazial). Comitetul deveni în cea mai mare perplexitate când văzu, că niciunul dintre concurenții noi nu aduc cu sine calificațiunea de director gimnazial. Ce era acuma de făcut? Se decise „după culise” a mai apela la vechiul uz, și a ține pe D. Vicar și în anul viitor de catihet și director gimnazial pe lângă o remunerațiune de 500 florini. Când se ivi propunerea aceasta în ședința publică, se scoală domnul Basiliu Buzdug, cunoscut de român zelos, bărbat rezolut și onest, și într-o cuvântare mai lungă spune, că e inamicul oricărei centralizări, prin urmare și a concentrării atâtor oficii într-o persoană, cu atâta mai mult, cu cât urmările triste ale acestei împrejurări zac pe fața, și adică, la examenul de vară, atât gimnaziștii cât și preparanzii dădură din religie, obiectul ce-l propune D. Vicar, răspunsuri slabe. Aici D. Buzdug provoca pe D. Pavelea, ca în onoarea și conștiința sa de profesor și preot să mărturisească, dacă a vorbit neadevărul. D. Pavelea, bag seama în dubla sa dependență față cu D. Vicar, preferă astă dată a tăcea tăcerea peștelui; iar D. Vicar, văzându-se astfel criticat, își pierdu liniștea sufletească și îmbrăca pe D. Buzdug cu epitete neașteptate. D. Buzdug e de 18 ani amplotiat de stat. D. Vicar părăsi apoi sala ședințelor, zicând, că dacă membrii comitetului au așa puțin respect față cu președintele lor, dânsul abzice de această onoare. Acum, întâia-și dată observă comitetul un defect mare în organizațiunea sa: lipsa [unui] vice-președinte; acuma comitetul fără cap nu mai putu tracta asupra importantelor și urgentelor afaceri, ce mai erau în urmă. Față cu această împrejurare, membrii astfel părăsiți făcură ce nu putură întrelăsa: reprobară purtarea D. Buzdug, și trimiseră o deputațiune după D. președinte. Acesta venind nu se îndestula cu reprobarea, ci pretinse eliminarea totală a D. Buzdug din comitet, zicând că până va mai fi vreun „neunit” în comitet, trebile vor merge numai rău. „Încă n-au dat neuniții niciun crucer la fonduri și, totuși, vreau se ne joace după plac; dar apoi când vor contribui și dâșii cele promise? Eliminarea cerută nu se ajunse, însă D. Buzdug se învoi a părăsi șirul ședințelor de acuma, și ieșind din sală, adause: „Aduc, domnilor, jertfa aceasta în interesul binelui comun, ca să nu se împiedice rezolvarea chestiunilor restante; dar repet, că prin aceasta fac o „jertfă”. Iaca unirea cea frumoasă, cu care se făcură generoasele jertfe, astăzi se vede a fi înlocuită de „oarba neunire”. Oare nu semnalizează aceasta apropierea unei furtuni mai mari, care s-o rupă plantația abia răsădită? Nu voim a da loc unui cuget așa întristător! În comitet șed membri bravi, devotați cu totul binelui comun, liberi de orice intențiuni și tendințe particulare, bărbați ca Porcius, Lica, Mureșianu, Marian, etc.; sperăm că aceștia vor stărui pentru o reformare mai nimerită a comitetului care se servească spre a uni, iar nu spre a despărți spiritele. Reformarea ar trebui începută cu alegerea unui vice-președinte că așa comitetul în caz când președintele său ar păși ca candidat la ceva post, să poată delibera sub alt prezidiu neinteresat; apoi și

Mai mulți grăniceri

---

pentru aceea, ca să se împiedece orice terorizare a comitetului prin amenințarea președintelui, ca nefăcându-i-se pe plac, va „fugi acasă”. Mai încolo ar fi să ne întrebăm: au n-ar fi mai cu scop, a stăruii, ca președintele să fie ales, iar nu „născut?” Apreciem motivul principal, care îndemna a lega prezidiul comitetului de Vicarul Năsăudului și anume tendința de a împiedica orice influență străină, nenațional, asupra acestor fonduri. Credem însă, ca astăzi, comitetul e convins, ca această măsură e departe de a corespunde intențiunii respective: președintele actual nu e în stare a opune influențele străine, ce se încearcă asupra acestei averi și au și reieșit cu unele măsuri periculoase pentru viitor. Fiind alegere, comitetul ar putea judeca totdeauna, care individ corespunde mai bine împrejurărilor momentane. Comitetul cu un președinte în etate ca cel actual, va fi totdeauna pe mult dependenți: iar dacă unul sau altul dintre membri s-ar încerca a avea părere proprie, ar păți-o ca D. Lica și Petri, care avură a simți mai de multe ori asprimea prezidială, ca și în prezent Domnul Buzdug. În urmă președintele ales ar fi poate mai tolerant și n-ar lega, ca D. Vicar, dăruirea stipendiilor la studenții greco-orientali de studierea la Blaj sau alte școli „unite”. Să grijim, ca să nu se încuibă între noi discordia care ne-ar înlemni puterile și paraliza intențiunile¹!

(Va urma)

---

¹ *Albina*, Viena, Anul I, 1866, nr. 68 (18/30 sept.), pp. 2-3.

DE SUB INEU

- ÎN IUNIE 1873 -

Stimate domnule redactor!

Vă rog pentru înserarea următoarelor șiruri (rânduri, s. n.), cu toate că au de substrat un obiect de interes aproape numai local.

Comuna Sângeorgiu, din districtul Năsăudului, e cunoscută nu numai prin aceea că în urma mărimii și situațiunii sale și-a câștigat dreptul de opid, ci și prin scaldele sale minerale care, din zi în zi, devin tot mai cercetate și mai cunoscute.

Încă de vreo câțiva ani s-a obiectat ca numita comună să-și zidească o biserică nouă a cărei necesitate se putea încă pe timpul fericitului vicar Marian care, adesea prin cuvântările-i însuflețitoare, zicea poporului: *clădiți-vă biserica, pentru că nu mi-e milă de voi, ci de copiii voștri care vor cădea victime zidurilor acestea.*

Îndată, însă, la nașterea proiectului s-au născut două păreri cu privire la locul pe care ar fi de a se edifica noua biserică. O părere, sprijinită de cea mai mare a poporului, fu ca să se edifice în locul bisericii celei vechi; a doua părere, sprijinită de întreaga inteligență (intelectualitate, s. n.) în frunte cu domnul curator M. H¹. și bazată pe motive ponderate și plauzibile, fu ca noua biserică să se edifice lângă piață.

După multă trudă și osteneală, partida poporului nepriceput, capacitat din partea inteligenței, era aproape a se alătura la părerea inteligenței, însă, din nenorocire, în stăruințe de mai înainte, M. H. își schimbă părerea pentru care pledase mai întâi și, punându-se în fruntea poporului, începu a fanatiza și agita ca pentru noua biserică loc mai acomodat și mai bun ca cel vechi, nu se afla altul. Cauza acestei schimbări rapide se pare a fi, atât slăbiciunea și neconstanta care-l caracteriza, cât mai mult temerea ca pe viitor nu va mai căpăta voturi, nu va mai avea încrederea poporului de care, până atunci, s-a bucurat.

Văzând inteligența că, astfel, nu se poate opera înțelegerea dorită, n-a aflat alt remediu a izbuti față de cauză, decât a îndrepta un protest către președintele districtului,

¹ Cred că este vorba de Maxim Haliță, tatăl lui Solomon Haliță (nota redacției).

DE SUB INEU - ÎN IUNIE 1873 -

---

enumerând acele motive care ar pofti edificând biserica; acest protest - la cererea partidei precumpănitoare de-a emite o comisiune politico-tehnică - fu transmis amintitei comisiuni, dimpreună cu o ordonațiune spre a se lua în pretactare, ceea ce s-a și întâmplat când, apoi, partida inteligenței și-a dat la protocol mai multe motive.

Când menționata comisie politico-tehnică s-a înfățișat la fața locului, în cimitirul bisericii vechi, la 27 iunie, domnul M. H. și-a jucat rolul cu multă exactitate. Pe când, de chiar inginerul [verifica] ca locul pe care va sta partea dinapoi a bisericii edificând față de locul pe care va sta altarul e mai așezat și șase urme și așa cu 10.000 florini speșele vor fi mai mari, ca în cazul când s-ar edifica lângă piață – domnul H. se întoarse către popor și zise pe furiș că aceea e minciună că ce nu se poate calcula (apriat), fiind locul cu iarbă.

Întru aceea, spunând cineva domnului inginer acele vorbe nerumegate, acesta răspunse cu toată flegma sa în auzul tuturor că „versul măgarului nu străbate la cer”. Și pe când tot atunci domnul vicar protopop Simion Tanco își făcea observațiile necesare către popor, domnul M. H. iar se întoarse către popor și zise pe furiș: „nu ascultați de popa, că nu e sătean!”. Domnul vicar protopop îl auzi și se indignă mult. A vătămat, astfel, pe un bărbat care, de la intrarea sa în Sângeorgiu, n-a făcut decât bine, care a binemeritat de școală și biserică, nu se ține de tactica unui om înțelept.

Tot în acea zi se separa două grupe în diverse părți ca să se vadă dacă pământul este apt pentru clădire sau ba. Cu această ocazie s-a împlinit în modul cel mai eclatant unul dintre motivele produse de partida inteligentă. Dintr-o grupă s-au scos trei gămălii de cap și cu oase multe, iar din cealaltă una asemenea cu oase. Dar, apoi, când se va săpa fundamentul întreg, câte cadavre nu vor fi conturbate în odihna și repausul lor! Această împrejurare nu-i altera întru nimic.

În 29 iunie, în urma unui ordin, oamenii se adunară la cancelaria cercuală, ca fiecare să-și dea votul, ca pe care loc să se edifice noua biserică. Cu această ocazie, partida domnului M. H. ațâța din partea conducătorului ei, începu a înjura și a pretinde, cu amenințare cu forța, scoaterea din cancelaria învățătorului, pe care partida inteligenței îl alesese ca bărbat de încredere pentru actul votării. Vorbele bune ale domnului jude cercual nu folosiră nimic, iar jandarmeria necugetând nimeni la asemenea caz, nu era la îndemână. Bietul învățător, spre a scăpa de furia poporului, fu ascuns de însuși judele cercual în casa sa proprie.

În fine, votarea se fini; partida inteligenței fu în minoritate, cu toate că [acea] comisie politico-tehnică încă e pentru locul desemnat de dânsa. Actul, însă, nu e finit. Se va așterne, poate, la minister! Vom vedea dacă se va lua în considerație art. 91 din Legea pentru clădiri¹.

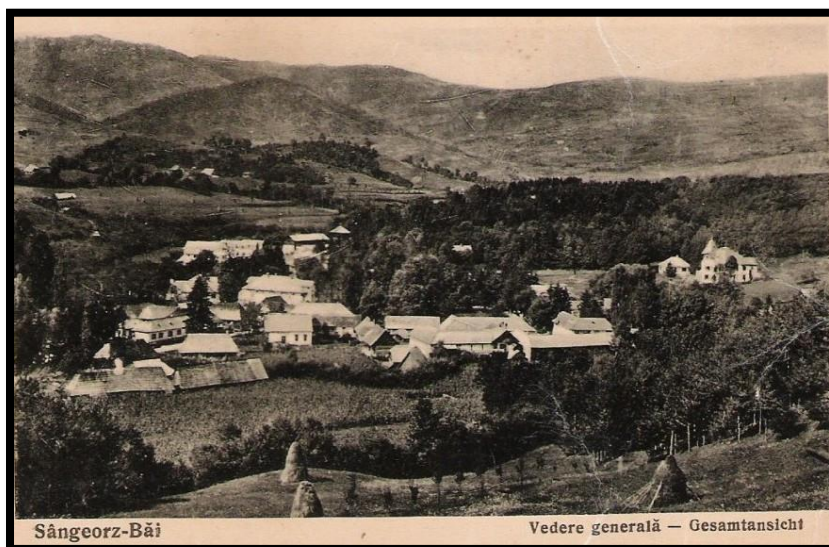
¹ *Federațiunea*, Anul VI, Budapesta, 1873, nr. 53 (24 iunie/12 iulie), p. 205.

Izvoarele minerale

- ale comunei Sângeorzul-român, din cercul
Rodnei al comitatului Bistrița-Năsăud -

S. Stoica, medic cercual

Când omul este bolnav, dacă îi permite împrejurările, jertfește orișicât numai să-și poată recâștiga sănătatea dorită. Un bun mijloc pentru repararea sănătății ne dau scaldele sau băile de ape minerale. Timpul cel mai potrivit pentru întrebuințarea băilor, fără îndoială, este vara. Cei mai mulți, care au trebuință de băi, nici nu

știu, că unde au să meargă și care scaldă ar fi mai potrivită pentru alinarea suferințelor lor. Băile de ape minerale sunt acele, unde cei cuprinși de anumite boli învechite, încearcă a-și căuta sănătatea zdruncinată. Dintre aceste băi se pot socoti și izvoarele minerale ale Sângeorzului-român. Deși apa excelentă din acest stabiliment, în privința rezultatelor vindecătoare, ar putea concura cu Karlzbadul, cu Borsecul și cu alte băi de renume european, totuși n-a fost recunoscută și lățită așa după cum s-ar fi recerut. Asta din motiv că până acum au lipsit întocmirile și comoditățile recerute. Societatea „Hebe” din Năsăud, care ține în arendă această baie minerală, după starea modestă, ce o posedă. În anul trecut, stabilimentul de baie l-a pus într-o stare, deși nu tocmai elegantă, dar destul de corespunzător, așa încât orișicare român din diferitele unghiuri ale țării își poate afla locul cel mai acomodat pentru restaurarea sănătății alterată prin diferitele boli ale organelor de mistuire. Cum că apa minerală a Sângeorzului, în privința efectelor vindecătoare, concurează cu cea din Karlzbad și cum că întrece pe cea din Borsec, se poate constata prin numeroasele cazuri ale diferiților bolnavi, care s-au dus prea îndestulați după o cură regulată ce au ținut-o la aceste băi. Prin scrierea de față, deși numai pe scurt, voiesc a asigura cele amintite prin împărtășirea părților

Izvoarele minerale - ale comunei Sângeorzul-român, din cercul Rodnei al comitatului Bistrița-Năsăud -

---

minerale, din care se compune apa, apoi și prin amintirea diferitelor boli, la care este recomandabilă. Baia Sângeorzului, în privința situației locului face parte din teritoriul cel mai plăcut și romantic al nord-estului Transilvaniei. Stabilimentul de baie este așezat pe un teritoriu încunjurat cu climă de munte, cu aer curat, răcoros și bogat în ozon. Aerul este undulat de mirosul plăcut al pădurilor seculare și al florilor mirositoare de pe munții din apropiere. Pentru oamenii de la șesuri și pentru cei de la orașe, clima și apa din acest ținut și fără de întrebuintarea băilor sunt niște puteri fermecătoare asupra dispoziției personale a celor ce pătimesc de bolile organelor de mistuire. Cei infectați de friguri malarice fără de nici o medicină sigură scapă de ele. Dacă petrec o vară în acest ținut lipsit de lacuri și de bălți. Apa minerală, care curge în abundență din 5 izvoare, în privința gustului e foarte plăcută, fiindcă într-însa se cuprinde foarte multă acid carbonic. Se lasă a fi băută cu o plăcere deosebită, atât cu vin, cât și goală. Toate izvoarele dau o apă de una și aceeași calitate, cu acea observație, că numai în privința cantității părților chimice se află puțină deosebire. Părțile minerale, care se cuprind în 10.000 părți de apă sunt următoarele : Potasă de Clorură 3, sare de bucătărie 24, bicarbonat de sodiu, bicarbonat de vară (cretă) 18, magnezia carbonică 5. Afară de aceste în cantitate mai mică se mai află încă și urme de oxid de fier, litiu și brom. Pe baza acestor părți chimice, apa din Sângeorz se întrebuintează cu succes admirabil la catarurile învechite și de intestine, la lărgirea gazoasă a stomacului. Catarurile de mațe, împreunate cu încuietură de scaun și cu hemoroid, dispar prin influența purgativă și solventă a apei. În hiaturile de ficat și de splină, devenite în urma frigurilor, după o cură mai îndelungată se micșorează și devină iară în starea lor normală. Tot cu succes îmbucurător se folosește și la catarurile rărunchilor, a beșicii de urină și a țevii de urinare, ce rămâne în urma bolilor venerice, cu deosebire în urma sculamentului. Sedimentele năsiptoase ale urinei dispăre și pietrele de urină din rărunchi și din beșică se dizolvă și se împrăștie. După ce apa conține o cantitate însemnată de săruri minerale, pe lângă puterea ei internă, în formă de băi calde sau reci se folosește cu bun rezultat, atât la reumă, cât și la unele boli învechite de piele: ictiosis (solzirea) și prurit (mâncărime). Asigură pe cei care suferă de bolile sus înșirate, că în băile din Sângeorz vor afla un stabiliment plăcută, ieftin de trăit, care va aduce rezultatele cele mai îndestulătoare în privința sănătății. Băile cele calde clădite și terminate din nou, hotelul elegant, edificat de curând, dau prospectele cele mai bune că și cei veniți din depărtare încă își vor afla liniștea și mângâierea cuvenită, oricine se va convinge, că apa din Sângeorz va asigura acele efecte folositoare, pe care le asigură apa din Carlsbad. Baia din Sângeorz, cu tot dreptul, putem să o numim Karlzbadul românesc.

Rodna-veche, la 25 Mai 1893¹.

---

¹ *Minerva*, Anul III, Bistrița, 1893, nr. 11, (1/13Iunie), p. 109.

Năsăud în 22 februarie 1868

Prea Stimate Domnule Redactor!

În fiecare an s-a îndătinat a se publica notițe despre școlile din Năsăud și cu [deosebire] despre gimnaziu care în anul acesta ajunse la 5 clase, deci și acum vreau a vă împărtăși următoarele: Numărul școlarilor gimnaziali crește pe zi ce merge și încă în proporție cu înmulțirea claselor în suma foarte îmbucurătoare. Examenele primi semestriale la gimnaziu - după cum le numim noi „private”, se ținură în ultimele zile ale lui ianuarie; după acestea din 4 februarie s-au început examenele la școala normală și de fete. Rezultatul acestor examene de la școala normală și de fete, după cum s-a văzut și din raportul comisarilor delegați din partea comisiei fondurilor scolastice [domnilor] Ioan Papiu, profesor gimnazial și Basiliu Petri, profesor preparandial, a fost foarte îmbucurător. Asemenea rezultat sperăm că vor reporta și [domnii] Maxim Pop, profesor gimnazial și Cosma Anca, directorul [Școlii] normale ca [și] comisari delegați la examenele ținute în școlile triviale din Zagra, Telciu și Sângiorgiu.

Dar să [revenim] la gimnaziu. Corpul profesoral consta astăzi din director și profesori, dintre care după anii de serviciu:

- Gregoriu Moisil vicar foraneu ca profesor și deodată director gimnazial. Servește de 5 ani;

- Leon Pavelea, ca profesor de 5 ani;
- Octaviu Barițiu, ca profesor de 4 ani;
- Maxim Pop, ca profesor de 3 ani;
- Ioan Papiu, ca profesor de 3 ani;
- Teodoru Dumbravă, ca profesor de 2 ani;
- Florian Motoc, ca profesor de 2 ani;
- Nicolae Pop, ca profesor de un an.

Iar do profesori de clase pe anul acesta s-au denumit din partea directorului:

- Ioan Papiu, pentru clasa a V-a gimnazială;
- Florian Motoc, pentru clasa a IV-a gimnazială,
- Leon Pavelea pentru clasa a III-a gimnazială;
- Octaviu Barițiu pentru clasa a II-a gimnazială;
- Teodoru Dumbravă pentru clasa I gimnazială.

Cu altă ocazie voi împărtăși mai multe.

Juvenale¹.

---

¹ *Albina*, Viena, Anul III, 1868, nr. 19 (16/28 februarie), p. 2.

Restituiri

II
Jurnal de front
(1914-1915)

SUBLOCOTENENTUL IUSTIN SOHORCA IN PRIMUL RAZBOI
MONDIAL

I. Starea civilă.

1. Numele și prenumele Boboc, Iulian
2. Corpul de trupă Regimentul 84 Inf.
3. Gradul Sublocotenent ret.
4. Profesiunea civilă Învățător
5. Ultimul domiciliu*) Sângeorbul 'băi Târnău
6. Născut la 23-I-1881 în plasa Podu Vechi
județul Târnău
7. Fiul lui Silviu și al Sanci
domiciliați la Sân. Român plasa Podu Vechi
Jud. Târnău
8. Căsătorit la 26-V-1904 cu Dra Catalina
atunci domiciliați în Sân. Român
plasa Podu Vechi Județul Târnău
9. Copii _____
10. Venit în corp la 1-VII-1913 dela Regimentul
99/100 Infanterie.
11. Schimbări în starea civilă _____

*) Se va înscrie în creion spre a se putea șterge și scrie de titular noua adresă în caz de schimbare.

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

- IV -

IUSTIN SOHORCA

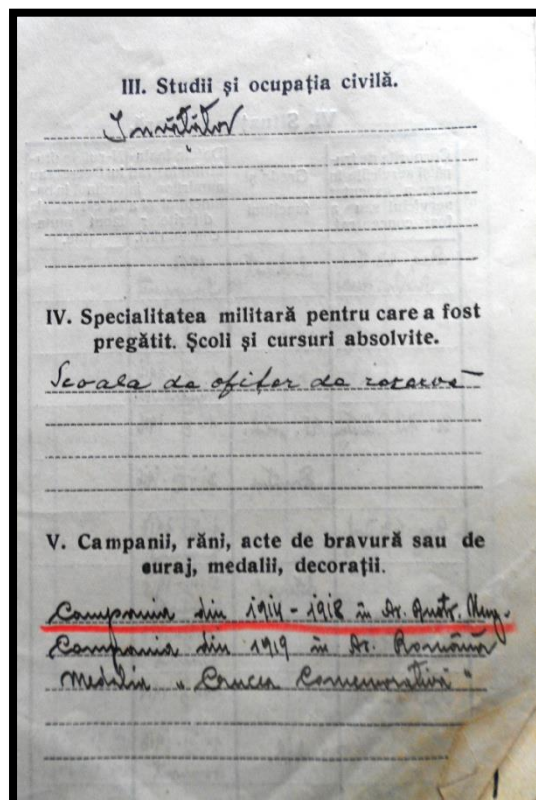
14. III. Duminică

Vreme moale. Se aude că România a început război contra Rusiei și că noi vom merge în ajutorul ei înlocuindu-ne aici un corp de armată român... Să zvonește că Monarhia dă Italiei câteva sute de milioane de franci numai să nu se amestece în daravera de la Dardanele. Se mai colportează vestea că e în perspectivă o alianță austro-ungară-rusă contra Angliei, tot în cauza Dardanelor...

Știri necontrolate pe care nu poți clădi speranța, dar pentru aceia, bune de pus la răvaș. Lucrul la turn continuă.

15. III. Luni

Lucrul s-a continuat la turn. S-a cerut seamă de la fiecare om de conservele primite ca rezervă prin conscrierea, apoi de la fiecare s-au luat. Fiecare om a trebuit să arate șase conserve, dar fiindcă azi la amiază n-a fost carne, s-a iertat una trebuind, deci, ca fiecare să aibă numai cinci. Se zvonește că tuturor celor ce nu vor putea da seamă de toate conservele, li se va aplica ca pedeapsă pentru o conservă cinci bote, deci pentru 5 = 25. Bieții oameni au răbdat și foame peste măsură, acum trebuie să rabde și rușinoasa pedeapsă de a fi bătuți la fund. Împrejurarea că pe când eram la Volka-Rusicka vreo patru săptămâni și după aceea vreo patru, oamenii primeau la ora cinci și jumătate, dimineața, și cu acea mâncare trebuiau să lucreze ziua întregă, din greu, fără a primi altceva de mâncare până seara la ora șase sau șapte, când li se servea „minaja” ce trebuia să o primească la amiază deodată cu cafeaua de cină. Nu se ia în considerare, ci pedeapsa cu toată posibilitatea se va duce în împlinire. Eu, noroc, le-am avut pe toate. Noaptea au fost atacuri vehemente în diferite puncte. Se auzeau deosebit pușcăturile de tun, puști și mitraliere. Tăcând tunurile de la o vreme, apoi mitralierele, s-a putut deduce că se face, ori din partea rușilor, ori din alor noștri „sturm”. Presupunerea acesta s-a întărit, căci răpăitul puștilor se întetea mereu și din când în când să audă sunetul înfundat ce-l produc exploziile bombelor de mână aruncate de la o distanță de cel puțin 40-50 pași către rândurile dușmane. Au tăcut, în fine, și puștile, auzindu-se, totuși, un zgomot nedeslușit și câte o pușcătură înfundată, semn că

atacul a ajuns în faza când puterea brațelor și istețimea mânării baionetei decide soarta atacului. Liniștea aceasta a ținut vreo zece minute când dintr-o dată se auzeau salve dese, semn că dușmanul se retrage. Au început iarăși mitralierele, apoi ca [și] coroană a încheierii măcelului s-au amestecat iarăși tunurile cu înfricoșătorul lor muget. Nu mult după aceea, s-au liniștit toate. Liniște înmormântată, dar înfricoșată. Singură lumina reflectoarelor, căci de la începutul atacului luminase neconținut, mai aminteau că a fost atac. Luminau terenul pentru că purtătorul războiului să-și poată număra victimele... Câți oameni morți, câți răniți și aduși în starea de a nu putea lucra nici pentru susținerea lor, au căzut jertfă în acest atac scurt, dar vehement și sălbatic? Câte lacrimi a stârnit în ochi tot atâtor văduve sau părinți și știe Dumnezeu în alor câți orfani care, începând de astăzi de la ora 11 noaptea, au devenit nefericiți și îndoliați? Știe Dumnezeu.

16. III. Marți

Ca ieri. Tunul sună rar. Noaptea a fost iarăși atac. Zvonul despre pedepsirea celor ce nu și-au putut da conservele se preface în realitate. S-a început baterea cu zutul I și, așa pe rând, în toată ziua după venirea de la lucru, vor umbla pedepsiți toți cei „vinovați” cu câte cinci bote pentru fiecare conservă.

17. III. Miercuri

Nimic nou. Tunul sună rar și departe. Pedepsirea se continuă. Noaptea atac.

18. III. Joi

Ca ieri. Azi am fost la cvartir având a merge după amiază iarăși la divizie. Înainte de aceasta, cam la ora 4 după amiază, am cerut mâncarea de amiază, fiind gata, dar fraitărașul nu mi-a dat. I. Sumurducan, în stare de beție fiind, cu vorbe dure, m-a silit să mă îndepărtez de culină și am plecat în serviciu nemâncat. Precum au stat faptele și tratarea micilor satrapi cu publicul mare dovedește și arată putrejunea sistemului de guvernare, tot așa și în societăți mai mici, de exemplu în trupa noastră, tratarea subofițerilor, dar cu deosebire ai fraitărașilor și căprărașilor cu bieții oameni, dovedesc coruperea, imoralitatea și nedibăcia conducerii acestei trupe. În contra nedreptăților comise de micii noștri satrapi, nu este apelată căci „De la cap se impute peștele”... Dar, poate, vor avea sfârșit când voi avea și eu libertatea necesară să arăt lumii unele fapte „nobile” de ale lor.

19-21. III. Vineri, Sâmbătă, Duminică

Oamenii au lucrat la șfarm unde au fost salutați de ruși prin trimiterea de șrapnele și granate. Au fost împrăștiați, dar gloanțele m-au ajuns pe mine. Duminică, cam la ora 10, a sosit de către șfarm un aeroplan (biplan) de-al nostru, aducând rapoarte, dosare. M-am delectat privind virajurile frumoase făcute foarte pe jos.

22. III. Luni

Se citește prin foi că inamicii noștri stau rău în ceea ce privește armele. Astăzi s-au

luat puștile de la compania în stab al diviziei și cele puține (7) rămase la trupa noastră. De ce? Stăm bine.

23. III. Marți

Oamenii au parte la turn, parte la tranșee la linia de foc, unde au fost împrăștiați cu șrapnele. Astăzi fiind ordonanță la divizie, am avut plăcerea de a face preumblare romantică cu luntrea pe un loc din apropiere. Deasupra făcea virajul un aeroplan, în apropiere un tun gâlcevos mugea destul de des trimițând șrapnele și granate dușmanilor. Au tras luntrea într-un trestiiș unde, oprind-o, am scris câteva corespondențe pe când în nemijlocita apropiere de noi o vătucă sălbatică vâna, iar concertul broaștelor de curând reînviat ne delectau. După amiază, am auzit teribila veste că cetatea noastră Prmysl din Galiția, înconjurată de ruși din noiembrie, a căzut. Se zvonește că armata noastră din ea, a făcut un atac teribil spre o parte a liniei dușmanilor cu scop să o rupă făcându-și drum, dar nu i-a succes. Cu această ocazie, se zice că ar fi căzut din ai noștri vreo 50.000 de oameni, afară de prizonieri; s-au eliberat vreo 35.000 prizonieri ruși. Se zice că, înainte de atac, generalii și ofițerii înalți s-au scăpat cu ajutorul aeroplanelor. Vestea a consternat pe toți, deși ne-am așteptat la ea, dar totuși așteaptă confirmare. Oricum ar fi, gândul meu a zburat dintr-odată la cumnatul Alexandru Mihăilă care, încă, se află printre rândurile honvezilor din cetate.

24. III. Miercuri

Vestea de ieri se confirmă cu observarea că s-a predat fără vărsare de sânge. După amiază și-a făcut apariția un biplan german care, pesemne cu rachete ce dau fum arată direcția și distanța la care să bată tunurile. Rachetele aruncate, de culori diferite, spuneau că trebuie tras sau mai departe, este, în fine, „treper”?

Oamenii au lucrat tot la șanțuri. Seara, cam la ora șapte și jumătate, fiind și eu la divizie a fost alarmă din cauza unui incendiu care a mistuit trei case cu superedificare numai peste drum de la care am fost. Am avut frică că rușii vor trimite câteva gloanțe de tun căci linia de foc este la o depărtare de cel mult 8 km. (linia rusă).

25. III. Joi

Ziua a trecut cu liniște. Tunul suna mai rar. Aeroplanul de ieri a venit și azi manevrând tot așa. Zilele acestea ai noștri au bombardat un sat pustiindu-l, căci în turnul bisericii din acea comună rușii au avut loc de observație și mitraliere. Turnul bisericii, până azi, tot mai este. Oamenii noștri au lucrat la șanțuri în două rânduri la depărtare de 10-12 km. de comuna Dombrowa. Lucru primejdios căci rușii îi cearcă cu gloanțe.

26. III. Vineri

Tunul lucră azi. Ceva de însemnătate de –altcum nu s-a întâmplat. Lucrul a continuat tot ca în zilele trecute.

27. III. Sâmbătă

Dimineața la ora 7 am părăsit Dombrowa mutându-ne în altă comună peste Jaksonek spre apus cam 8 km. în comuna Stoczki (Opocnof). Mutarea s-a făcut așa că oamenii au fost conduși în marș la lucru..., iar noi cu carele am mers de-a dreptul în comună prin o pădure mare. Drumul greu așa încât a trebuit să împingem din greu. Totuși cele două care a trebuit să ieie caii abia am putut înainta. Eu și Șut am rămas în mijlocul pădurii lângă carele fără cai. Stam și ascultam mugetele tunurilor grele și eram cu atenție la sosirea gloanțelor la dușman ascultând exploziile. Ne cugetam că la fiecare pușcătură câți orfani vor rămâne fără părinte. Tunul suna des și foarte aproape. Tot în sunetul teribil al tunurilor am mers mai departe cârmind către nord. Îndată după ieșirea din pădure am fost lăsat iarăși în mijlocul câmpului așteptând vreo patru ore până am putut merge în comună. Aici ne-am așezat stabil. Am mers în cancelarie unde am întrebat de slujbă. Nu ne-am spune, ci așa cu nesiguranță, că vom merge ca ordonanță sau la brigadă în comuna vecină Radunia sau la divizie în Dombrowa (de unde am venit 7-8 km.) sau la telefon în comuna vecină tot cu numele Sticzki. Vom vedea.

28. III. Duminica Floriilor

Ziua a trecut cu liniște. Am stat tot în nesiguranță cu slujba până după amiază la ora patru, când am primit poruncă să mergem după abtailung, în comuna Radonic. Aici a mers Șut. Ca ordonanță trebuie să mergem le telefon nelămurindu-mă bine că la care stațiune telefonică merg, am umblat în căutarea ei până către ora 9, prin vreo patru-cinci comune până, în fine, un sergent m-a îndreptat la stațiunea telefonică ce se află în comuna Stoczki. Drumul în căutarea stațiunii a fost peste câmpuri mergând prin comunele Marianca, Alexandrowa, jur-împrejurul comunei noastre. Ajungând la destinație, m-au înștiințat rămânând de mas în casa civililor unde, dându-mi paie și pernă la cap, am dormit până dimineața. Răul a fost însă că niște iepuri de casă se urcau pe mine și rodeau la paie. Noaptea, trebuie că a fost atac din ceva parte pentru că tunurile sunau sălbatic aproape, deoarece sunt așezate aproape (1 km.) din jos de comuna Radunia. Oamenii au lucrat la șanțuri.

29. III. Luni

Ziua a trecut destul de liniștit. Tunul sună rar, dar aproape. Stând ca ordonanță la telefon am auzit vestea că anteforturile Varșoviei de la Gradne au căzut în mâinile germanilor, astăzi între orele 10, 11 și 12 din zi. Spune că dintre ruși au căzut mai mulți decât dintre ai noștri la Prmysl. Stând așa lucrurile zilele Varșoviei ar fi fost să fie numărate.

30. III. Marți

Ziua a trecut cu bine, singur, după amiază au sunat tunurile. Oamenii noștri au lucrat la șanțuri până la amiază când au venit acasă, având să se pregătească să meargă la lucru noaptea în loc primejdios. Am fost la Dombrowa la intendatură. La divizie am auzit că rușii au respins pe ai noștri din Carpați, trecând în Ungaria pe la Uzsok și Dukla. Am mai auzit că la insistența statelor neutrale din a doua zi de Paști (5. IV.) se va începe armistițiul. În decursul acestuia se va pertracta de pace. Grele știri amândouă. Se va vedea de este drept sau

nu.

31. III. Miercuri

Liniște. Oamenii noștri afară de zug I au odihnit fiindcă lucra noaptea la șvarm. În locul ultimelor puști ce le-au dat oamenii noștri la comanda unității au căpătat rusești la fiecare zug câte două.

1. IV. Joia Mare

Liniște pe aici, nu știu în alte locuri cum este. Toată ziua abia 4-5 lovituri de tun de s-au dat. oamenii, afară de zug I, au odihnit fiindcă lucra noaptea. Se susține vestea că rușii au intrat în Ungaria și au ajuns la Eperjes ținând drumul către Budapesta.

2. IV. Vinerea Seacă

Până după amiază la ora 5, aproape de satul nostru au lovit șrapnele rusești. Am fost la brigadă după porunca de zi unde generalul, un căpitan și oberl. Se jucau șah și ascultau cântări de gramofon. Ce deosebire între viața acestora cu a celor de afară.

3. IV. Sâmbătă

Liniște până către orele 9 când un avion rusesc și-a făcut apariția deasupra comunei Jaksonek departe de noi de 3 km. Acesta a stricat liniștea căci cei din el au aruncat o bombă care, explodând, a cutremurat văzduhul, a zguduit ferestrele și la noi și că mai rău i-a zgândărit pe ai noștri care au deschis un foc teribil de puști, ba și de tunuri asupra lui. Altă stricăciune n-a făcut ci precum se aude a căzut el jertfă nimerit de gloanțele noastre. Acestea au ținut scurt timp revenind liniștea iarăși.

Oamenii noștri care lucră noaptea aproape de linia de foc, povestesc multe episoade nostime întâmplare între soldați de-ai noștri și ai rușilor, așa de exemplu, la un moment dat se vede ieșind din șanțul dușman (200-300 pași) prima dată un steguleț alb, urmat apoi de soldatul ce-l poartă. Se ridică pe creasta tranșeului. E român basarabean și strigă: „Măi frate, nu pușca că nici eu nu te pușc, că și eu sunt român ca tine!”. Dispare. Iese altul, rus, ce știe românește și strigă: „Veniți voi, că vă vom da pâine mai albă ca a voastră și rum mai bun!”. Lasă să treacă sărbătorile c-apoi vom veni de va fi dor de noi!. Veniți, că vă așteaptă cu pâine adevărată, nu ca a voastră, neagră ca pământul, rusnaci nebuni!”. Dispare și acesta mânios. Câteva gloanțe se schimbă, apoi iarăși liniște. Steguleț alb din șanțurile noastre. Iese unul din ai noștri și strigă: „măi frate, hai afară! Aici sunt, ce vrei? Hai la noi că am să-ți spun ceva!”. „Nu vin că mă prinzi”. „Nu-ți fac nimic că nu te batem. Hai și tu, vin și eu și la mijloc ne întâlnim”. „bun, ai flașcă la tine?”. „Am”. Merg să întâlnesc, dau mâna și închină, beau și povestesc. Alții la întâlnire se iau la trântă stârnind voie bună în amândouă laturile... Episoade de acestea se pot întâmpla numai atunci când curelele strictetii războiului se mai destrâng. Să fie semne de apropierea păcii? Vom vedea.

4. IV. Ziua de Paști

De aseară sunt în serviciu la telefon. Ziua de Paști a fost salutată de mugetul tunurilor care și azi n-au sărbătoare stârnind ciudă și nemulțumire în rândurile celor culți și credincioși. Sunt la un polon în cvartir. Îi văd de pe fața amărăciunea și nemulțumirea ce-i roade, că nici în ziua de Paști să nu o poată petrece fără străin în casă. Să fie psiholog ar putea citi și el pe fața mea nemulțumirea, că sunt silit să-i stric sărbătorile. Mi-e jale că nu sunt și eu ca el în mijlocul familiei mele chiar în ziua de Paști. N-am ce face nici eu și n-are ce face nici el. Răbdăm. Eu, totuși, ca să nu-i fiu cu tot spre greutate, fiind un timp frumos, ies pe afară și mă preumblu gândind la vremurile trecute pe când eram acasă și la pățaniile de când sunt în război.

Zvonul despre împrietenirea soldaților ruși cu ai noștri se adevărește, căci în ziua de Paști (astăzi) și mâine armele ucigătoare stau. Rușii, care au vrut ieșirea din șanțuri, tot așa și din ai noștri și mergând s-au întâlnit la mijloc unde schimbau ouă roșii și beau și povesteau cu prietenii cei vechi. S-a întâmplat că 13 ruși au intrat în șanțurile noastre făcând vizită la ai noștri. Ofițerii i-au lăsat să povestească un timp anumit, apoi i-au îndrumat să plece la ai lor. Zece au plecat, dar trei n-au vrut să se mai reîntoarcă de loc. Au fost cuprinși de seară ca prizonieri. Împrietenirea s-a făcut și între ofițeri care încă au petrecut câtva timp povestind cu colegii lor ruși.

De seară la ora 6 a venit poruncă, trupa noastră trebuie să meargă din această comună dincolo de Dombrowa, la stânga (răsărit) depărtare de 3 km. în comuna Kalinkow.

5. IV. Luni, a II-a zi de Paști

Liniște peste tot. Trupa noastră a plecat la ora 5 după amiază, iar noi cu carele la ora șase și jumătate. Am fost oprit ca ordonanță la divizie în Dombrowa, pe când ceilalți au mers spre Kalinkow. După amiază compania de ștab a exercitat în formarea de cordon, căci mâine la ora 11 va fi împușcat cu ceremonie un jidan spion rus (Moricz).

6. IV. Marți, a III-a zi de Paști

De azi oamenii noștri au început iarăși a lucra noaptea la linia de foc. Tunurile au sunat rar, dar aproape căci comuna în care ne-a filat este abia la 2 km. departe de linia de foc. Executarea lui Moricz s-a amânat până mâine din considerarea că atât noi cât și el au avut sărbători.

La mormântul lui I. Al. Lapedatu

(născut 1845 – decedat 25 martie 1878)

Dr. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

*Omenirea tristă a pierdut în tine
O comoară scumpă, un izvor de bine,
Patria un reazim, noi un frățior,
Copilașii tineri, fericirea lor*

Alecsandri, Doine și lăcrămioare

I

În lume toate sunt trecătoare, zice filosoful rustic. Nimic nu este etern afară de legile naturii, zice filosoful naturalist. Nimic nu este etern afară de Dumnezeu, zice teologul.

Și când cităm aceste reflexiuni ne vine a crede că toți au dreptate sau, poate, niciunul. Ca să ne explicăm părerea noastră care, la mulți, poate că le va cădea curioasă și rară în felul ei, am trebui să ne băgăm pe un teren spinos, pe terenul filosofiei, am trebui să facem explicații despre etern și despre eternitate, despre toate părerile diferitelor școli filosofice, am trebui să definim aceste cuvinte și a le deosebi de frații lor nemuritori și nemurire, dar ne temem să nu o pățim iar cu reprezentanții papei de pe la noi.

În natură toate sunt trecătoare. Aceasta este un adevăr necontestabil. Oamenii, ca și toate celelalte ființe și ca tot ce este alcătuit din materie, au destinațiunea să piară, să se petreacă sau – vorbind în spiritul filosofiei naturii – să-și schimbe forma. Totul ce se reportă la partea fizică a lumii este supus pieirii. Nu tot așa se întâmplă cu lumea spirituală, cu acele lucrări care ridică pe om în seria ființelor naturale și-l pun pe tronul domniei din natură. Meritele câștigate pentru omenire pe terenul științei, a literaturii, a virtuții sunt acei factori puternici care trec pe om peste puntea pieirii și-l conduce în o grădină frumoasă numită grădina nemuririi. Dar, fiecare om poate ajunge în acest rai ideal al omenirii.

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Merite, iaca iar un cuvânt ce ne dă de lucru, un cuvânt la care trebuie să ne oprim nițel și pentru care trebuie să mai sacrificăm câteva observări.

Nu toți oamenii au aceleași concepte despre cuvântul merit, om meritat, cu merite, om mare, etc. Nu arareori auzim vorbindu-se despre oameni care au ajuns la posturi însemnate în societatea noastră, cum că sunt prea meritați, plini de merite, etc. și când cauți după acele merite mari pentru societate, pentru omenire, nu le afli nici cu lampa lui Diogene.

Altădată ni se prezintă altul cu pieptul încărcat de decorații și ordine. Lumea naivă, cum este de regulă, nu cruță nimic din tămâie numărând meritele și calificându-le după numărul ordinelor, fără a cerceta pe ce cale sau și pentru ce fapte merituose s-au câștigat acelea.

Al treilea ni se prezintă cu titule de noblețe, al patrulea cu titule de averi și așa mai departe. Societatea noastră nici până astăzi nu-i emancipată de acele prejudecăți de a vedea în baroni, conți și principii alte ființe mai scumpe și mai meritate decât alți oameni, asemenea nu este dezbrăcată de acele interese vulgare care o fac adoratoare de averi și a clarifica meritele sau faptele oamenilor după cheia de avere. Omul se vede a fi de la firea lui înclinat spre egoism materialistic. O faptă însemnată, materială, în prezent, o donație sau o fundație de câteva sute de florini, în ochii lui este un merit cu mult mai mare decât orice altă lucrare spirituală, fie oricât de eminentă, oricât de valoroasă, fie chiar o invenție pe un teren de știință care pusă în serviciul omenirii întregi o poate ajuta și o poate face să profite în decurs de timp milioane sau miliarde.

Va înțelege dară oricine cum că noi nu putem reprezenta aceste păreri în privința conceptului de merit, meritat, etc.?

După a noastră părere, oamenilor, în adevăr, mari și meritați, nu se poate pune condiția de a îmbrăca cele mai înalte funcțiuni de stat sau de cler, etc. – nici de a purta pieptul plin de stele, nici de a fi ajuns baron, conte – principe sau milionar. Notele esențiale ce trebuie să le aibă un om mare sau meritat sunt, după noi, o minte mare și inteligentă, o inimă nobilă, o activitate neobosită și un caracter ferm, având mintea și inima neîntrerupt puse în serviciul societății în care se află și a omenirii întregi. Un astfel de om va produce în cele mai multe cazuri, mai mari și mai folositoare fapte pentru societate, pentru neamul său, pentru omenire și pentru civilizație decât cel mai mare beliduce sau cel mai mare diplomat. Este lucru firesc cum că faptele celui dintâi nu se cunosc în timp așa scurt ca a celor din urmă și, de aceea, lumea contemporană trece peste ele fără nici un scrupul la ordinea zilei, mai adeseori se splendează în loc de remunerare sau recunoștință, persecuții, ba de multe ori închisori și zăvoare de fier sau rug, precum o știm aceasta din istoria popoarelor. Abia după câteva generații sau chiar după câteva generații sau chiar după câteva secole, după ce au încetat preocupările și pasiunile momentului, abia numai după ce se face mai multă lumină, încep oamenii a recunoaște și a aprecia adevăratele merite și încep a le da tributul de recunoștință.

Recunoștință și stimă față de oamenii cei meritați este una din cele mai frumoase virtuți ale unui popor. Cultivarea acestora ne dă totdeauna pe adevăratul grădător al culturii

La mormântul lui I. Al. Lapedatu

---

unui popor.

Cu cât se arată un popor mai mulțumitor, cu mai mare pietate și recunoștință față de oamenii săi în adevăr meritați, cu atâta își dă un testimoniu de o cultură mai înaltă. Despre aceasta ne convingem din istoria trecutului și a prezentului.

Națiunea română încă este datoare să se arate recunoscătoare față de toți acei fii care au făcut sacrificii la altarul ei, care au contribuit cât de puțin la modestul edificiu al viitorului ei. O națiune întregă nu merită să aibă bărbați de merite, nu merită nici un viitor.

II

După ce am făcut această introducere, venim să facem pomenire de un bărbat decedat în anul 1878, despre un bărbat pe care l-am pierdut în cea mai frumoasă vârstă a vieții și a activității sale – un bărbat de la care națiunea română aștepta multe bune, aștepta să contribuie ca dascăl la creșterea tinerimii, viitorului ei, iar literatura română aștepta cele mai frumoase și mai bogate roade literare.

Pierderea decedatului dr. I. Al. Lapedatu, care a produs un gol în pleiada literatorilor români, este cu atât mai simțită pentru că în zilele noastre nu întâlnim adeseori bărbați ca Lapedatu. Lapedatu a fost una dintre raritățile generației noi, un bărbat care a întrunit, fericit, un talent eminent și productiv, un spirit ager și serios, o judecată obiectivă, o inimă nobilă, o modestie exemplară, un model de credință și cunoștințe frumoase. Dar, peste toate acestea, cutez a susține, în Lapedatu a culminat simțul național oțelit și nutrit cu cele mai nobile și mai frumoase aspirații ce cultiva din toate puterile și neîntrerupt pentru românism.

Cel ce a citit poeziile, nuvelele și celelalte producții ale inspirației muzei sale va cunoaște destul de bine ideile, credințele și aspirațiile de care era condus. Peste tot locul întâlnim în lucrările sale cele mai frumoase buchete de simțăminte românești și mărgăritare de cel mai înalt patriotism, peste tot locul ne delectăm și ne încălzim la credința ce o avea în nemortalitatea și viitorul neamului românesc însoțită de un mare foc de iubire ce era consacrată națiunii și tuturor intereselor acestora.

Viitorul Românimii îl vede mântuit prin promovarea concordiei și a Unirii Românilor pe toate terenurile, dar cu deosebire pe terenul înaintării științelor, dar a științelor românești, precum și a literaturii române. Unirea pe toate terenurile: pe terenul literar, de științe, de credințe și pe perenul de fapte, era crezul său:

... unirea și frăția
Dau putere, cresc tăria,
Din pitici fac uriași...
Prin unire vom fi-n lume
După fapte, drept și nume
Ai străbunilor urmași –

Literatura o iubea cu fanatism, o cultiva cu un zel excesiv, cu o diligență ce i-a costat, în urmă, viața.

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Însă, Lapedatu nu era ca alți mulți poeți și literați moderni sau diletanți de literatură care cu cele mai mici și slabe încercări, ies la publicitate sau care au mania de a scrie mult fără a reflecta la fond, la calitatea celor scrise, sau care au ambiția nenorocită de a figura numai deodată ca din o mașină de poeți, romaniști, fără să-și fi cumpănit bine mai înainte producțiile lor.

Lapedatu nu scria din ambiția de a fi literator, ci numai din ambiția de a fi contribuit dânsul cât de puțin la edificiul literaturii române. De aceea, totul ce scria făcea cu reflexiuni la valoarea intrinsecă, iar nu la volumine, cu reflexiune la conținut, la fond. Înainte de a păși la publicitate, orice lucrare o cenzura dânsul, singur, și era, în adevăr, cel mai sever și neîndurat critic. Multe încercări cu care alții ar fi pășit în publicitate cu vervă și mândrie. Lapedatu, după analizări critice, le-a predat flăcării focului pentru că nu voia să înavuțească literatura română decât cu producții bune. Și bine făcea, pentru că bunătatea unei literaturi constă în mulțimea operelor literare, ci în valoarea lor dinăuntru. Mai bine este a avea o literatură modestă cu privire la numărul operelor, însă acestea să fie de o valoare însemnată, să fie acceptate și recunoscute de către cea mai severă critică de producție bună și de preț.

Însă, astădată nu vom trata despre Lapedatu ca om de litere, nu vom analiza creațiile lirei sale care reclamă un studiu mai mare. Ne mărginim a spune numai cum că lucrările lui literare, deși mici după număr, însă mari după valoare, i-au asigurat o frumoasă pagină în istoria literaturii române.

Considerațiile mele, de astădată, se referă numai la individualitatea lui ca Român, așa precum l-am cunoscut, atât în persoană, cât și din corespondență. Facem aceasta cu acea dorință fierbinte ca amicii și colegii domniei-sale, câți se mai află în viață, să facă asemenea, să descrie, să publice tot ce știu de Lapedatu, ca așa să transpunem în acest mod posterității tot materialul din care să poată forma, la timpul său, adevăratul portret a lui Lapedatu și din care să se poată cunoaște în integritatea sa.

Serios, modest, blând și tăcut, cum era atunci când vorbea despre literatură și știință și cu deosebire despre cauzele ce ating direct și indirect prosperitatea poporului și a viitorului acestuia, vorbea cu un adevărat entuziasm ce-i trăda convingerile, credințele și principiile sale politice naționale.

În toamna anului 1868 se întorcea din București de unde căpătase o bursă de la Societatea Transilvania și călătorea prin Viena la Paris. Nu vom uita nicicând focul, însuflețirea și entuziasmul cu care vorbea despre România, despre bărbații și despre politica ei. Despre I. Brătianu și M. Kogălniceanu, pe care i-a auzit vorbind în camera română, vorbea cu un adevărat cult – nu avea destule cuvinte de a lăuda elocința, talentul și a le admira patriotismul.

Nu ne-am mai întâlnit până în iulie 1871 când se reîntorcea de la Bruxelles unde, din cauza războiului dintre Germania și Franța, și-a terminat studiile. Era în casa domnului I. Vulcan, redactorul *Familiei*, unde se afla și eruditul nostru filolog și istoric B. P. Hașdeu. Venea acasă pentru a ocupa postul de profesor la gimnaziul din Brașov.

Nu numai frumoasele științe sau tezaurul lui Lapedatu, ce-l aducea din Franța și

La mormântul lui I. Al. Lapedatu

Belgia, dar ideile mărețe, sentimentele nobile, aspirațiile înalte și principiile cele mai sănătoase care, pe toate voia să le planteze în patria sa, în pământul său strămoșesc, pe care îl iubea atât de mult. Căci amorul și patria erau pentru dânsul capii cei mai scumpi, erau după propria-i mărturisire cele dintâi izvoare de inspirație poetică.

Ca toți tinerii binesimțitori se reîntorcea în patrie cu cele mai mărețe planuri de reforme și de progres. Dacă ar fi putut, ar fi schimbat în un moment toată starea românilor.

Ideile și voința de a schimba totul, de a regenera totul, de a ridica poporul, de a-i promova instrucțiunea, de a-i aduce lumină pe toate căile, erau mai puternice decât propria lui putere.

Propusul lui ferm era ca, întors în patrie, să traducă în realitate toate ideile mărețe și planurile ce și le crease ca student, pe când își petrecea viața în țări culte între neamuri luminate, civilizate și înaintate departe pe calea progresului și a științei. Aceasta este cea mai fericită perioadă în viața unui om pentru că trăiește numai cu idei sublime și cu concepte de planuri mărețe. Intrând, însă, în viața practică, deodată se lovește de stânca crudei realități.

Astfel o păți și Lapedatu.

Încep a cunoaște viața în întreaga ei realitate, încep a-i pipăi notele ce o caracteriza, a cunoaște toate împrejurările triste ce fac să stagneze atât de mult progresul la poporul român, încep a cunoaște mai bine oamenii chemați să conducă națiunea pe calea progresului, a se convinge cum că nu toți simțesc cu dânsul, nu toți cultivă aspirațiile lui. S-a convins cum că oamenii de idei înalte și de principii sănătoase, de principii conducătoare la scop, sunt niște fenomene rare. Neînțelegerile, personalitățile, interesele egoiste compuneau realitatea de care se lovi dânsul, erau acele cârlige care țineau pe loc carul progresului național.

Nu este, dară, mirat dacă această goală și prozaică realitate i-a alungat ideile poetice și principiile nobile cu care învățase a aprecia lumea, nu este de mirat dacă acum, adeseori, îl găsim cu păreri pesimiste.

Iacă ce scria pe la 1876.

„Ah! D-le A..., era de prisos să mi-o mai spuneți, căci bine știu eu cum e inteligența noastră. Până mai ieri, alaltăieri, poporul nostru a fost mâncat de străini, acum e mâncat de noi. Avocații, funcționarii și clerul inteligent au pus la uitare cauza și soarta aceluia sărman popor cu ale cărui sudori au ajuns să fie aceea ce sunt astăzi. Vai nouă! Pieirea noastră e dintre noi, și cu atât e mai rușinoasă. Ne-am certat ca și ... pentru activitate și pasivitate, și am dat inamicilor răgaz să-și joace mendrele; înaltul nostru cler chivernisește cum îi place ambelor noastre biserici, precum și școlile ambelor confesiuni. Avocații noștri strigă: naționalitate! patriotism!, iar când e la o adică nu-și văd decât la pungă. Ei sărăcesc poporul pe care pretind că-l apără. Iată pajura ce-și înghite puii cu dragoste! În fine... funcționarii... o Dumnezeule, era mai bine să nu-i fi avut niciodată!”...

Să ne oprim aici pentru a analiza puțin cele afirmate de Lapedatu.

La prima vedere se va zice: exagerare prea mare, pesimism. După ce se face însă o analiză mai de aproape, după ce se culeg toate datele ce le știm din propria experiență, cât și de la alții, apoi, zău, trebuie să se dea dreptate vorbelor lui Lapedatu, trebuie să-i recunoaștem că adevărul a vorbit. Să lăsăm cele ce privesc activitatea și pasivitatea ca să nu ni se impute

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

---

că facem politică. În urmă s-a făcut solidaritatea, însă, ni se pare prea târziu.

Ce se ține de cler trebuie să recunoască oricine cum că nu mai este acela ce a făcut altădată și cu deosebire cel înalt. Sunt de acei păstori sufletești care joacă așa precum îi fluieră guvernul, alții sunt mai papi decât papa, mai dogmatici decât iezuiții. Atât le este de plin capul de dogme călitate și necălitate încât n-au timp să se ocupe de interesele poporului. Sărman popor! Și dacă poporul lor concrezut ia singur inițiativa, arată necazurile, durerile și scăderile cele multe în urma cărora suferă atât de mult, dacă poporul cutează a se plânge la părinții lui sufletești, organele năimite și inspirate de la acei părinți, mi-l apucă la greblă, mi-l înfruntă, mi-l dăscălește, și toată rugarea se timbrează de o mișcare nesănătoasă și necorectă. Altcum se purtau arhierii și clerul luminat altădată în timpuri mai bătrâne. Exemple de acestea triste avem și mai proaspete. Nici nu le amintim la acest loc.

Apoi, lucru firesc, cum că clerul de la țară este cam așa. Am scăpat de moralisti, acum avem teologi. Aceștia, însă, pe unele locuri s-au înmulțit atât de mult încât a început a intriga unul contra altuia, să corupă și demoralizeze poporul. Dacă și-a căpătat o parohie, în scurtă vreme voiește să fie gazdă, căci pentru ce a învățat atât amar de carte, voiește să aibă trăsură și cai frumoși, haine elegante, etc. și toate astea de pe spatulele bietului popor. Pentru avere mulți sunt în stare să facă orice, să trafice chiar interesele poporului. Însă, spre nenorocirea noastră, aceste înșirate sunt numai cazuri mai rare, care, însă, se îndeasă cu timpul și ne temem să nu devină prea dese.

În ce privește avocații noștri, Lapedatu a fost prea blând. Astăzi, dacă ar trăi ar fi mai aspru în judecată.

Nicio clasă nu poate să lucreze atât pentru neamul românesc ca [și] clasa avocaților; interesele românilor nimeni nu le poate apăra așa bine ca avocații pentru că ei au știință, au și stare, dar au capul lucrului; o stare neatârnată de nimeni. Aceea ce este aristocrația la alte neamuri, ar putea să fie la noi avocații.

Sunt mulți care, într-adevăr, își fac datoria în modul cel mai cinstit. Dar, durere, mai mulți sunt de aceia care se servesc de popor pentru interese private, care se girează de conducători ai poporului nostru pentru a-l folosi de instrument de câștigare de averi. Ba unii sunt atât de profitori, de nu au nimic sacru. Am auzit cu urechile crezul de avocat care sună: „În cauză de proces, n-am frate, n-am soră, n-am tată, n-am mamă!”. Urmează morală: pe cel ce te-a făcut om, îl poți împrorosa, îi poți vinde în licitație tot ce are, îl poți băga la umbră, în pușcărie în semn de mulțămire, îl poți face cerșetor, numai să câștige bani. O morală! Morală! Multe am putea vorbi, multe am putea înșira, însă va fi destul.

Lapedatu n-a fost pesimist, nici exagerat în părerea lui, ci a spus încă prea puțin.

De funcționari? Nici că merită a mai vorbi. Poporul suferă mai mult acolo unde sunt funcționari regești și, de multe ori, și neregești români. Funcționarii străini mai des dau poporului românesc rezoluții în limba românească, va să zică, lucră conform legii. Ai noștri, ferească Dumnezeu, bag seamă, se tem să respecte legea. Apoi, ca să se aboneze la o foaie românească, ori să susțină în un mod ori altul literatura română, nici poveste.

Cum că nu sunt toți așa, o repetăm, dar durere, sunt mulți de aceștia.

La mormântul lui I. Al. Lapedatu

Altădată scrise Lapedatu așa:

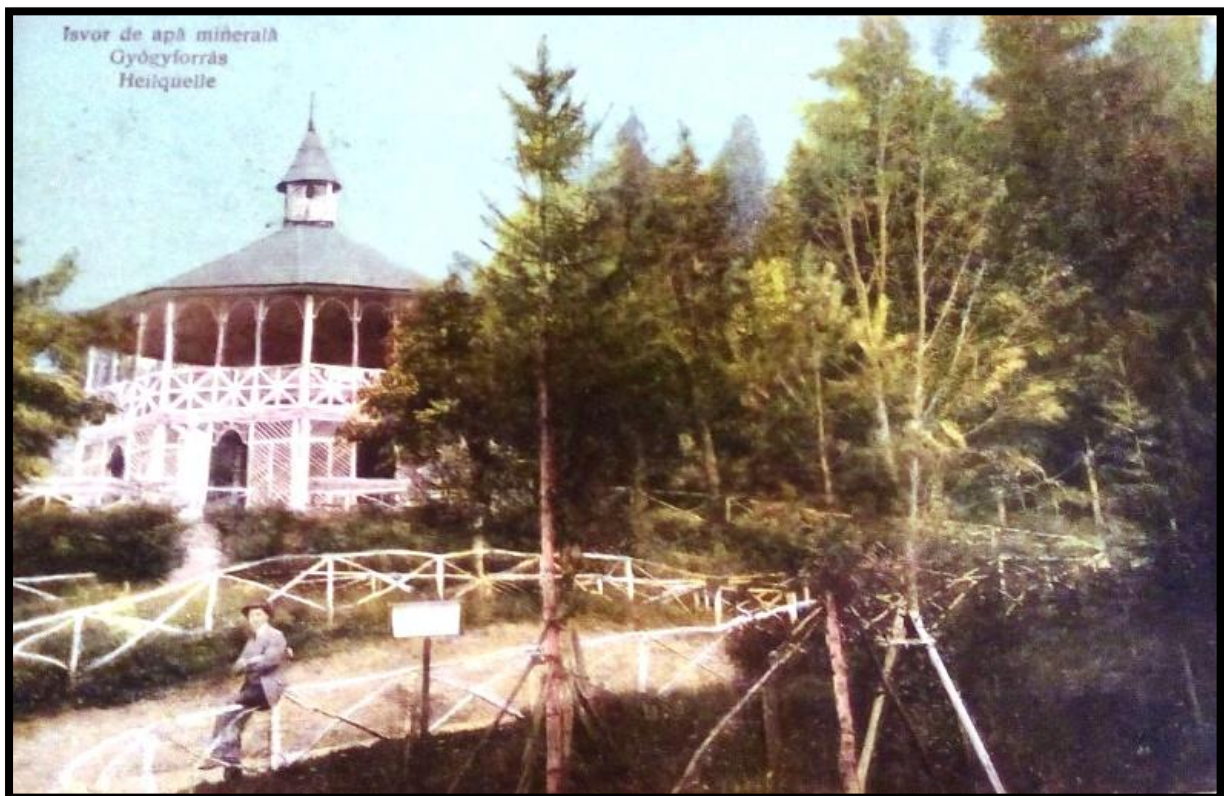
„Am ajuns la mare cumpănă de pieire. Ne-am ticăloșit atât de mult încât am început să luăm în răs patria, națiunea, patriotismul și alte idei care, în alte țări și la alte popoare, sunt considerate de sacre.

Ce mai rămâne de făcut? Un nou partid politic, din tineri noi, cu un nou program. Asta este ideea mea. De cumva, dumneavoastră v-ați putea împăca cu o astfel de idee, apoi, vă rog să-mi scrieți. Vă voi desluși mai detaliate. Dar una v-o spun dinainte, un astfel de partid nu l-ar forma decât oameni tineri, necompromiși, nelipsiți de încrederea poporului. Înțeleg un astfel de partid cum a fost partidul tinerilor din România înainte de 1848”.

Sfârșesc pentru astădată.

Va fi destul să se poată face o icoană clară despre Lapedatu.

Cititorule! Când vei trece prin Brașov, poate vei merge la adunarea generală a „Asociațiunii Transilvania”, ce se va ține în anul acesta la Brașov, - nu întrelăsa deci, a pune o cunună la mormântul lui Lapedatu, căci dacă nu mai mult, această pomenire o merită¹!

---

¹ *Noua bibliotecă română*, Brașov, Anul II, nr. 1, pp. 6-9.

Artemiu Publiu Alexi (1847-1896)

- patronul Școlii Gimnaziale din Sângeorz-Băi -

Icu Crăciun

S-a născut în 8 aprilie 1847 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, dintr-o familie de plugari grăniceri, Precup și Palaghia Alexi.

Primele clase le urmează în localitatea natală (în limba germană), avându-l dascăl pe Iosif Gheorghită (Georgiță), director al Școlii Triviale, cel care îi va insufla dragostea pentru științele naturii, după care se înscrie la Gimnaziul (Liceul) săsesc din Bistrița (3 ani), continuându-l la Blaj, cu ajutorul unei burse din partea Fondurilor Grănicerești Năsăudene. După absolvire (1868), se înscrie la Universitatea din Viena, definitivându-și studiile la Graz (1872), unde, peste doi ani, respectiv 1874, își va lua și doctoratul în științe naturale. În perioada studenției este ales secretar al societății „România”, cea care îi reunea pe studenții români din capitala austriacă, precum și membru al societății universitarilor români, „Santinela”. (vezi Mircea Vlădică, „Sângeorz-Băi, veche vatră de credință și cultură românească”, ed. Napoca Star, 2003, p. 373). Tot acum a debutat în „Familia” lui Iosif Vulcan, întreținând rubrica „Conversare cu cetitoarele”, dar, în timp, a mai publicat aici poezii dedicate Ardealului, impresii despre orașul Graz, despre tradiții și obiceiuri austriece, dar și despre preocupările studenților români aflați la studii la Viena și Graz. Prietenia cu Iosif Vulcan a durat până la sfârșitul vieții; prin el, îl va cunoaște, în 1871, pe Bogdan Petriceicu Hașdeu. Subliniez faptul că A. P. Alexi a mai colaborat și la alte reviste și ziare românești; astfel, în „Foaia Societății *Românul*” a publicat, în 1871, poezii populare (cântece și descântece), culese în anul 1869 din Sângeorz-Băi și din localitățile învecinate. De asemenea, între anii 1870-1871, a publicat în periodicul „Federațiunea” (ce apărea la Budapesta) versuri menite să trezească dorința de unire a tuturor românilor într-un singur stat. În „Tribuna” lui Ioan Slavici (care apărea la Sibiu) a tipărit în anul 1889, în mai multe episoade un alt studiu stufos intitulat „Fondurile grănicerești de la Năsăud” (vezi numerele: 61-64, 112-118, 120-122/1889); nu am cunoștință ca studiul acesta să fi apărut sub forma unei cărți.

După absolvirea universității, va deveni profesor titular de științe naturale și fizică la Gimnaziul din Năsăud. Aici, în calitate de profesor, a înființat: o mică grădină botanică, una zoologică, o colecție de 1721 de diverse roci minerale, o colecție de 2083 de plante (în ierbare, multe dăruite de Florian Porcius), un muzeu de 1516 animale (unele împăiate de el), a înzestrat liceul cu 89 de aparate pentru predarea fizicii, 46 de aparate pentru predarea chimiei și o stație meteorologică, unde verifica de trei ori pe zi starea vremii și, o dată pe lună, o transmitea la Viena. Pentru prima dată a introdus predarea gimnasticii în liceu (două ore pe săptămână, una predată benevol de el, iar cealaltă de profesorul Beniamin Hangea). De asemenea, din vechiul regat, a adus manuale de zoologie, botanică și geologie, scrise de dr. Iuliu Brândză, pentru a se studia și după acestea.

Icu Crăciun

Tot în Năsăud, înființează prima librărie românească, numită „Concordia”. Între anii 1874-1875, a elaborat și publicat lucrarea „Poezia și filosofia naturii, Neptunismul, vulcanismul, metamorfismul”.

Ca naturalist, a studiat flora din Munții Rodnei, descoperind o plantă pe care a numit-o *Simedra alexiana*, iar în urma unei excursii de documentare în Dobrogea a publicat cartea „O excursie botanică în România” (Tiparul Tipografiei Arhidieceșane, Sibiu, 1883); în același an și la aceeași editură va tipări „Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre”, iar în anul următor (1884): „Despre importanța studiului botanicii”. În 1889, va publica la Năsăud „Compendiu de meteorologie” (aceste ultime două cărți au făcut parte din biblioteca rodneanului Florian Porcius, întâiul academician român din Țara Năsăudului, vezi Liviu Păiuș, „Florian Porcius – viața și opera”, ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, p. 83). Conform lucrării „Naturalistul și istoricul ardelean A. P. Alexi”, scrisă de Nicolae Trifoiu, acest brav bărbat sângeorzan a publicat 22 de lucrări științifice (vezi „Arhiva someșană”, nr. 1 (29)/2001, pp. 5-12, și nr. 2 (30)/2002, pp. 2-30, dar și Mircea Vlădică, op. cit. p. 374); aici, se amintește și de o carte despre plantele „existente pe conul de tuf calcaros, format de mii de ani, din depozitele izvoarelor alcaline” din zona localității Sângeorz-Băi, lucrare scrisă în limba germană, tipărită la Sibiu în anul 1892, fără a se menționa titlul, dar și despre o alta intitulată „Poesii”, semnată cu semipseudonimul Publius. Rămâne în sarcina celor care vor scrie o monografie dedicată lui A. P. Alexi să dezlege și să completeze din arhive aceste neajunsuri.

Una din cărțile mai puțin cunoscute ale lui Alexi se numește „Helvetia și Wilhelm Tell” și a apărut la Brașov, la Tipografia Alexi, în anul 1888 (menționez că acest volum se găsește la Muzeul Grăniceresc Năsăudean, condus cu competență de dr. Lucian Vaida). În „Precuvântare”, A. P. Alexi arată că ideea scrierii cărții i-a venit când asculta, ca student, în anul școlar 1872/1873, la Graz, o prelegere a dr.-lui Adam Wolf, *uber geschichtliche Erläuterungen zu Sghillers Wilhelm Tell*. În 1874, cartea era deja scrisă, iar autorul dorea să conferențieze despre conținutul ei în cadrul Reuniunii române de lectură din Năsăud, dar aceasta a avut durată scurtă, ținându-se doar patru conferințe. În 1887, aceste prelegeri s-au reluat doar pentru corpul „profesoral și învățătoresc”, însă și acestea s-au întrerupt, ținându-se doar cinci. Publicarea cărții a început, de fapt, în 1875, în mai multe episoade în gazeta „Oltenia” din Craiova, a cărui director era prietenul său dr. I. C. Drăgescu. Din păcate, și această foaie și-a încetat apariția, astfel că nu s-a putut tipări în întregime. În 1883, autorul a intenționat să țină o disertație pe aceeași temă cu ocazia adunării generale a ASTREI, la Sibiu. Din cauza unei restricții din Statutul acestei asociațiuni, prelegerea s-a amânat până când Iosif Vulcan, care era președintele Societății pentru fond de teatru, l-a solicitat să conferențieze pe tema sa favorită, la Șomcuta Mare; această disertație s-a publicat, mai apoi, în sinteză, în „Familia”, nr. 35-37/1886. În 1887, A. P. Alexi a trimis manuscrisul redacției revistei „Tribuna” pentru a fi tipărit în colecția „Bibliotecii populare”. Ioan Slavici i-a răspuns că îl va publica în „Foița Tribunei”, iar în ceea ce privește publicarea separată depinde de hotărârea Administrațiunii Institutului Tipografic. Autorul nuvelei „Moara cu noroc” i-a făcut și câteva recomandări de care Alexi arată că a ținut cont. S-a întâmplat însă ca în anul 1888 „să iasă” *Poșta română* al cărui redactor a fost T. Alexi. Acesta s-a arătat entuziasmat de lucrare și i-a cerut să nu facă „nici o schimbare și nici o scurtare”, în plus, i s-au atașat cărții și o hartă cu trei cantoane ale Elveției, harta fiind întocmită de Andrei Mazanec, profesor de desen la Gimnaziul din Năsăud (vezi și Icu Crăciun, „Izbăvirea prin cultură”, ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2008, pp. 96-99).

Artemiu Publiu Alexi (1847-1896)

Cu siguranță, cea mai cunoscută lucrare a lui A. P. Alexi este „Resbelu Orientalu Illustratu”, scrisă împreună cu profesorul de istorie și geografie de la Gimnaziul din Năsăud Maxim Pop (1838-1892), școlit și el la Viena, originar din Sângeorz-Băi, fiul preotului din această localitate, văr dinspre mamă cu Artemiu. Publicarea acestui op de 724 de pagini s-a început la Graz în 1878 prin editorul Paul Cieslar, în mai multe fascicule, dar, în primă instanță, cenzura maghiară a confiscat circa 2000 de exemplare pentru a nu constitui material de propagandă pentru românii din Transilvania. Cert este că în 5 august 1880 A. P. Alexi este primit în audiență, la Sinaia, de către domnitorul României, Carol I. Iată cum este descris acest eveniment în „Amicul familiei”, nr. 32/1880: „Cu această ocaziune (A. P. Alexi, n. n.) a prezentat domnitorului un exemplar din *Resbelu Orientalu*, pe care principele l-a primit cu mare plăcere și mulțumire. Domnitorul l-a întrebat despre izvoarele de care s-a folosit în scrierea op-ului, despre cauza confiscării lui, apoi despre rezultatele călătoriei sale în Dobrogea lăudând interesul ce-l are pentru flora de acolo, în fine au vorbit despre gimnaziul din Năsăud. În timpul audienței, principele a fost foarte afabil”. Precizez faptul că în 1890, regele Carol I al României i-a acordat medalia „Bene Merente”, clasa I. După aproximativ două luni de la întâlnirea cu Carol I, începând cu 12/24 octombrie, 1880, același „Amicul familiei” va publica în numerele: 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, o *disertațiune* de același A. P. Alexi, intitulată „Românii la Plevna”, pe care, din motive obiective, n-a putut-o ține cu ocazia întâlnirii membrilor ASTREI la Turda. Conform lui Mircea Vlădică (op. cit., p. 375), „în 17 ianuarie 1890, pentru *Compendiul de meteorologie*, Casa Regală i-a trimis o scrisoare adresată de Suveranul României, de felicitare și admirație pentru *distinsele* sale lucrări prin care îl roagă să trimită la București 20 de exemplare (...), care va fi constituit întâiul criteriu de formare a stațiilor pluviometrice din capitală și ale Observatorului Central din București”.

Un episod mai puțin cercetat din viața acestei minți enciclopedice este faptul că între 1 noiembrie 1875 și decembrie 1881, în afară de funcția de profesor la liceul năsăudean, a activat cu intermitențe și ca locotenent de rezervă în Regimentul 63 de infanterie românesc din Bistrița. Și despre acest episod, autorul viitoarei monografii despre A. P. Alexei va avea mult de cercetat.

Deși s-a retras din viață la vârsta de 49 de ani (în 15 octombrie 1896), fiind înmormântat în Rebrîșoara, jud. Bistrița-Năsăud, Artemiu Publiu Alexi rămâne pentru posteritate una din personalitățile marcante nu numai ale județului Bistrița-Năsăud, ci și a întreg neamului românesc. În calitate de patron al Școlii Gimnaziale din Sângeorz-Băi, fie ca el să rămână un model demn de urmat pentru generațiile de elevi de ieri, azi și mâine, iar spiritul lui să-i însoțească pretutindeni atât pe ei cât și pe dascălii lor.

GLASUL RECUNOȘTINȚEI

OCTAVIAN SCRIDON

Pe deasupra valului de incertitudini și dezământ, care caracterizează o epocă și definește o păcătoasă stare de spirit, socotim reconfortantă afirmarea unor obișnuințe străvechi, de cinste și demnitate omenească. Acum, când din ce în ce mai mult toate actele vieții omenești poartă, din nefericire, amprentele lipsei totale a bunei cuviințe; când la fiecare pas e verificat adevărul înțelepte vorbe românești: *Fă bine și așteaptă rău*; și, în sfârșit, când a recunoaște o îndemână pe care cineva ți-a făcut-o, înseamnă a săvârși o virtute din ce în ce mai rară, vrem ca prin acest cuvânt să dovedim, încă o dată, că generației care acum se ridică de pe băncile școlii nu-i este străină proverbiala omenie a neamului nostru.

Tinerimea școlară, scoborâtoare din comunele graniței năsăudene, folosește această cale pentru a mulțumi cu recunoștință *Fondurilor grănicerești* și iscusiiților conducători ai acestor *Fonduri*, pentru noul ajutor ce li s-a acordat.

Ne place să credem că *Năzuința*, această curajoasă tribună năsăudeană, va fi oricând gata să adăpostească și cuvântul nostru care, uneori, se va cere spus. Și-l vom spune fără înconjur și cu toată seriozitatea clipelor ce le trăim.

De data aceasta, gândul mi se îndreaptă, în primul rând, spre *cătanele negre* care, pe cele mai îndepărtate fronturi ale Europei, prin jertfa propriilor vieți, au înscris cele mai glorioase pagini din istoria Ardealului înlănțuit.

Sufletele noastre se închină apoi, în semn de binemeritat omagiu, în fața amintirii ctitorilor acestor *Fonduri* care, la desființarea regimentelor de graniță, ducându-se la Năsăud, au hotărât ca proprietățile acestor regimente să nu se împartă pe comune și să se risipească în zadar, ci să se întrebuițeze pentru ridicarea de școli românești și pentru ajutorarea fiilor de grăniceri care ar fi ispitiți să urmeze la școli mai înalte. În felul acesta, generații întregi de intelectuali români pot mulțumi ascensiunea lor acestor mărinimoase hotărâri luate de conducătorii, de pe atunci, ai celor 44 comune grănicerești. Noi, beneficiarii de azi ai hotărârilor de odinioară, îi vom avea în drumul nostru ca o luminoasă pildă de desăvârșită chiverniseală a bunurilor obștești.

Și, în sfârșit, cuvânt cald de mulțumire și recunoștință îndreptăm spre actuala Comisiune administratoare a *Fondurilor grănicerești*, în frunte cu Reverendisimul Dr. Tit Mălai, canonic. Am cunoscut și prețuit demult pe avântatul purtător al Cuvântului Dumnezeiesc și pe însuflețitul luptător Dr. Tit Mălai și sunt fericit că mi se dă prilejul să fiu interpretul sentimentelor de aleasă prețuire pe care școlăria din granița năsăudeană i le păstrează. De aici, de pe brazda muncii noastre, trimitem, atât Domniei Sale, cât și întregii Comisiuni administratoare, încredințarea că nimic nu ne va putea răpi de la datoria ce-o avem față de aceia care ne-au trimis aici. Îi asigurăm că acest mic ajutor care, totuși pentru mulți, înseamnă un puternic mijloc de susținere pe băncile școlilor, ne oferă cel mai de preț imbold pentru munca ce o depunem în fiecare zi.

Cu aceste gânduri pășim mereu pe același drum, mândri de trecutul nostru și încrezători în rezultatul eforturilor noastre¹.

---

¹ *Năzuința*, Bistrița, anul II, 1938, nr. 22 (30 aprilie), p. 3.

Repertoriul bibliografic al revistei „Pisani Sângeorzene” pe anul 2015

A

1.	*** Albina : Mai mulți grăniceri, nr. 12 (40), pp. 29-32.
2.	*** Albina : Nășăud în 22 februarie 1868, nr. 12 (40), p. 37.
3.	*** Alexi Artemiu Publiu în Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900, nr. 10(38), pp. 13-14.
4.	Alexi, Artemiu Publiu : Adio către Transilvania, nr. 10(38), pp. 15-16.
5.	Alexi, Artemiu Publiu : Dușmanii (doină), nr. 10(38), p. 50.
6.	Alexi, Artemiu Publiu : Mulțumită publică, nr. 11(39), p. 39.
7.	Alexi, Artemiu Publiu : La mormântul lui I. Al. Lapedatu, nr. 12(40), pp. 465-52.
8.	Andronesi, Ioan : Folclor din Sângeorgiul Român, nr. 3(31), pp. 9-10.
9.	*** Arhiva Someșană : Un muzicant național bistrițean, nr. 8(36), pp. 5-6.
10.	Axinte, Viorica : Omagiu unor oameni deosebiți care merită mult respect, nr. 5(33), pp. 15-16.

B

1.	Bulat, T. G. : Amintiri duiioase, nr. 7(35), p. 23.
2.	Bunea, Ioan : Biserica ortodoxă română nășăudeană, nr. 5(33), pp. 38-41.

C

1.	Coșbuc, George : Fecior de popă, nr. 1(29), pp. 27-30.
2.	Coșbuc, George : Pământ românesc, nr. 3(31), pp. 17-19.
3.	Crăciun, Icu : Un om pentru eternitate, nr. 11(39), pp. 11-13.
4.	Crăciun, Icu : Artemiu Publiu Alexi (1847-1896), nr. 12(40), pp. 53-55.

D

1.	Dărăban, Alexandru : Profesorul Anton Domide și renașterea ortodoxiei în Sângeorz-Băi, nr. 2(30), pp.37-39.
2.	Dărăban, Alexandru : Sângeorzeni în detenție și muncă forțată – I, nr. 3(31), pp. 54-61.
3.	Dărăban, Alexandru : Sângeorzeni în detenție și muncă forțată – II, nr. 4(32), pp. 55-59.
4.	Dărăban, Alexandru : Calvarul profesorului Octavian Scridon în timpul regimului comunist, nr. 5(33), pp. 17-18.
5.	Dărăban, Alexandru : Sângeorzeni în detenție și muncă forțată – III, nr. 5(33), pp. 51-56.
6.	Dărăban, Alexandru : Răspândirea științei și culturii în presa comunistă a Regiunii Rodna, nr. 7(35), pp. 49-57.
7.	Dărăban, Alexandru : Sângeorz-Băi oglindit în ziarul „Ecolul” în primii ani de la apariția acestuia, nr. 8(36), pp. 48-56.
8.	Dărăban, Alexandru : O descoperire în arhivele bistrițene, nr. 9(37), pp. 7-9.
9.	Dărăban, Alexandru : Lateș Aurel – un „bandit” dat uitării, nr. 9(37), pp. 56-57.

10.	Dărăban, Alexandru : Sângeorzantul Silviu Sohorca la conducerea Societății literaro-bisericești „Alexi-Șincai”, nr. 11(39), pp. 34-38.
11.	Dărăban, Alexandru : Solomon Haliță în miezul evenimentelor din anul 1918, nr. 12(40), pp. 13-18.
12.	Demșea, Dan : Laurențiu Oanea, nr. 12(40), p. 7.
13.	Dologa, Dorin : Locuitorii din Sângeorz-Băi participanți la primul război mondial, 1914-1918 – VII, nr. 1(29), pp. 34-37.
14.	Dologa, Dorin : Locuitorii din Sângeorz-Băi participanți la primul război mondial, 1914-1918 – VIII, nr. 2(30), pp. 29-33.
15.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din 12 octombrie 1698, nr. 3(31), pp. 31-37.
16.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1711, nr. 4(32), pp. 29-36.
17.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1715, nr. 5(33), pp. 27-31.
18.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1741, nr. 6(34), pp. 25-32.
19.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – I, nr. 7(35), pp. 27-31.
20.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – II, nr. 8(36), pp. 37-39.
21.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – III, nr. 9(37), pp. 16-21.
22.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – IV, nr. 10(38), pp. 17-28.
23.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – V, nr. 11(39), pp. 25-27.
24.	Dologa, Dorin : Conscriptia de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – VI, nr. 12(40), pp. 21-22.
25.	Dreptate, Radu : Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – I, nr. 8(36), pp. 43-47.
26.	Dreptate, Radu : Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – II, nr. 9(37), pp. 51-55.
27.	Dreptate, Radu : Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – III, nr.10(38), pp. 53-62.
28.	Dreptate, Radu : Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – IV, nr. 11(39), pp. 51-58.

E

1.	*** Ecoul : La izvoarele cântecului, nr. 8(36), p. 7.
----	---

F

1.	*** Federațiunea : De sub Ineu – în iunie 1873, nr. 12(40), pp. 33-34.
----	--

I

1.	Ionel, Oana : Anihilarea organizației „Garda Albă” de către Securitate (1949), nr. 2(30), pp. 47-59.
----	--

M

1.	Mălin, Boșca Emil : Moșneagul Todoran din Bichigiu, nr. 4(32), pp. 39-40.
2.	Mărcuș, Lucia : Contribuții la studiul antroponimiei de pe Valea Someșului Mare, nr. 10(38), pp. 29-34.
3.	Mihordea, V. : Odobescu în Țara Năsăudului, nr. 1(29), pp. 17-24.
4.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – I, nr. 4(32), pp. 41-47.
5.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – II, nr. 5(33), pp. 32-37.
6.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – III, nr. 6(34), pp. 33-53.
7.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – IV, nr. 7(35). pp. 32-42.
8.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – V, nr. 8(36), pp. 21-25.
9.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – VI, nr. 9(37), pp. 10-15.
10.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – VII, nr. 10(38), pp. 7-12.
11.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – VIII, nr. 11(39), pp. 15-24.
12.	Moisil, Iuliu : Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul reîntregirii neamului – IX, nr. 12(40), pp. 23-28.
13.	Morariu, Iuliu-Marius : Problema alcoolismului și consecințele lui reflectată în paginile „Buletinului eugenic și biopolitic” din anul 1927, nr. 6(34), pp. 54-59.
14.	Morariu, Iuliu-Marius : Publicistica academicianului năsăudean Leon Daniello din paginile „Buletinului eugenic și biopolitic” (1927-1947), nr. 8(36), pp. 34-36.
15.	Morariu, Iuliu-Marius : Intelectualitatea năsăudeană și „Astra” între anii 1861-1918, nr. 9(37), pp. 22-31.
16.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – V, nr. 1(29), pp. 9-14.
17.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – VI, nr. 2(30), pp. 9-13.
18.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – VII, nr. 3(31), pp. 11-14.
19.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – VIII, nr. 4(32), pp.11-14.
20.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – IX, nr. 5(33), pp. 19-22.

21.	Morariu, Tiberiu : Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei – X, nr. 6(34), pp. 5-8.
-----	--

N

1.	Naghiu, Iosif E. : Un poet grănicer – Vasile Al-George, nr. 4(32), pp. 21-26.
2.	Naghiu, Iosif E. : Sângeorzul, nr. 11(39), pp. 31-33.
3.	Naroș, Iacob : Două evenimente culturale de marcă la Sângeorz-Băi, nr. 11(39), p. 6.
4.	*** Națiunea : Dr. Octavian Utalea, nr. 8(36), p. 18.

O

1.	Oanea, Laurențiu : Someșeni martiri și biruitori, nr. 5(33), pp. 42-45.
2.	Oanea, Laurențiu : Publicistul și istoricul graniței năsăudene, nr. 6(34), pp. 18-19.
3.	Oanea, Laurențiu : Năsăudul și-a făcut datoria, nr. 7(35), pp. 24-26.
4.	Oanea, Laurențiu : O biruință maramureșeană, nr. 9(37), pp. 37-38.
5.	Oanea, Laurențiu : Am semnat pergamentul Unirii, nr. 12(40), pp. 8-9.
6.	Oanea, Laurențiu : Virtuți năsăudene, nr. 12(40), pp. 10-12.

P

1.	Popa-Andrei, Mirela : Prefață, nr. 11(39), pp. 7-10.
2.	Precup, Emil : Solomon Haliță și românii din Ardeal, nr. 3(31), pp. 23-24.
3.	Preda, Radu : Condamnarea comunismului – II, nr. 1(29), pp. 41-45.
4.	Preda, Radu : Condamnarea comunismului – III, nr. 2(30), pp. 43-46.
5.	Preda, Radu : Condamnarea comunismului – IV, nr. 3(31), pp. 49-53.
6.	Preda, Radu : Condamnarea comunismului – V, nr. 4(32), pp. 51-54.
7.	Preda, Radu : Condamnarea comunismului – VI, nr. 5(33), pp. 47-50.
8.	Puie (Jarda), Virginia : Mărturia învățătoarea Andresse Elisabeta, soția preotului greco-catolic Virgil Andresse din Sângeorz-Băi, nr. 7(35), pp. 45-48.
9.	Puie (Jarda), Virginia : Mărturia fiicei preotului greco-catolic Anton Buga, nr. 8(36), pp. 57-59.

R

1.	*** Răsunetul : Selecționarea preoților uniți de jos în sus, nr. 3(31), pp. 41-43.
2.	Rus, Viorel : Starea de spirit a populației și situația politică în județul Năsăud în primii ani ai sovietizării și instaurării regimului comunist, nr. 1(29), pp. 46-60.

S

1.	Scridon, Gavrilă : Obiceiul cununii în comuna Feldru de pe Valea Someșului Mare, nr. 6(34), pp. 9-12.
2.	Scridon, Octavian : Spovedanie în fața gropii, nr. 3(31), pp. 25-28; nr. 5(33), pp. 12-14.
3.	Scridon, Octavian : În pragul Învierii, nr. 4(32), pp. 5-7.
4.	Scridon, Octavian : O lacrimă de ziua ta, nr. 5(33), p. 6.
5.	Scridon, Octavian : Sunt Paștile, nu plânge mamă!, nr. 5(33), pp. 10-11.

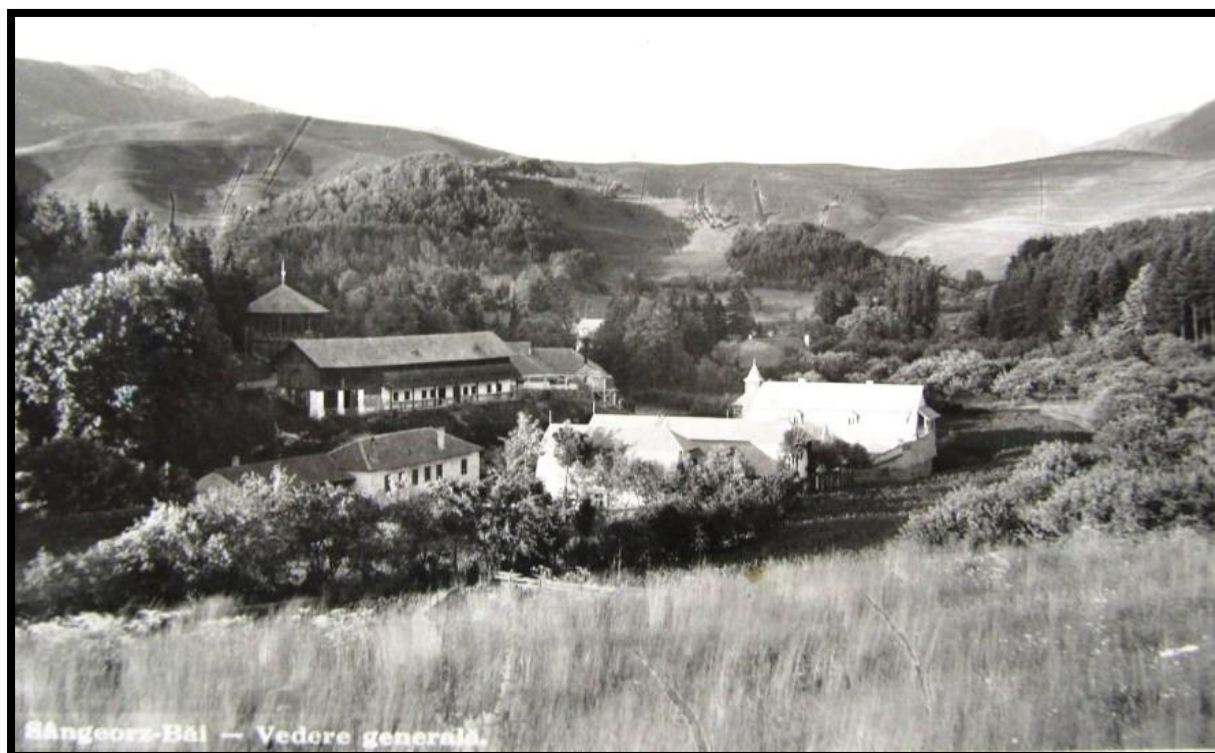
6.	Scridon, Octavian : Tâlcul unei decorații, nr. 6(34), pp. 22-24.
7.	Scridon, Octavian : Regăsiri, nr. 7(35), pp. 21-22.
8.	Scridon, Octavian : Cu vânătorii la Deva, nr. 8(36), pp. 16-17.
9.	Scridon, Octavian : Răvaș eroilor neamului, nr. 9(37), pp. 39-40.
10.	Scridon, Octavian : Din figurile graniței năsăudene – prof. Nicolae Drăganu, nr. 11(39), pp. 47-48.
11.	Scridon, Octavian : Glasul recunoștinței, nr. 12(40), p. 56.
12.	Scurtu, Elisabeta : Genealogia militarului Vasile Dărăban din Sângeorz-Băi în secolul al XIX-lea, nr. 1(29), pp. 31-33.
13.	Scurtu, Elisabeta : Genealogia lui Nicolae Dărăban din Sângeorz-Băi, nr. 2(30), pp. 34-36.
14.	Scurtu, Elisabeta : Familiile din Sângeorz-Băi în secolul al XIX-lea – Familia Maței Dărăban, nr. 3(31), pp. 38-40.
15.	Scurtu, Elisabeta : Familiile din Sângeorz-Băi în secolul al XIX-lea – Familia Ioan și Toader Dărăban, nr. 4(32), pp. 37-38.
16.	Scurtu, Elisabeta : Mortalitatea din Sângeorz în secolul al XIX-lea, nr. 8(36), pp. 26-33.
17.	Sela, I. S. : Corespondență din Năsăud, nr. 11(39), pp. 28-30.
18.	Sohorca, Iustin : Crucea și cartea, nr. 2(30), pp. 5-6.
19.	Sohorca, Iustin : Din Sângeorgiul-român, nr. 2(30), pp. 21-22.
20.	Sohorca, Iustin : În atenția meseriașilor, nr. 2(30), pp. 23-24.
21.	Sohorca, Iustin : Foloasele pomăritului, nr. 2(30), pp. 25-26.
22.	Sohorca, Iustin : Însemnătatea reuniunilor cu privire la înaintarea poporului român - I, nr. 3(31), pp. 20-22.
23.	Sohorca, Iustin : Însemnătatea reuniunilor cu privire la înaintarea poporului român - II, nr. 4(32), pp. 17-20.
24.	Sohorca, Iustin : Însemnătatea reuniunilor cu privire la înaintarea poporului român - III, nr. 5(33), pp. 23-26.
25.	Sohorca, Iustin : Pomăritul –Sfaturi în formă de dialog –I, nr. 6(34), pp. 13-17.
26.	Sohorca, Iustin : Pomăritul –Sfaturi în formă de dialog –II, nr. 7(35), pp. 15-20.
27.	Sohorca, Iustin : Poezii populare, nr. 7(35), pp. 5-14.
28.	Sohorca, Iustin : Pomăritul –Sfaturi în formă de dialog –III, nr. 8(36), pp. 9-15.
29.	Sohorca, Iustin : Jurnal de front (1914-1915) – I, nr. 9(37), pp. 41-48.
30.	Sohorca, Iustin : Jurnal de front (1914-1915) – II, nr. 10(38), pp. 37-46.
31.	Sohorca, Iustin : Jurnal de front (1914-1915) – III, nr. 11(39), pp. 40-46.
32.	Sohorca, Iustin : Jurnal de front (1914-1915) – IV, nr. 12(40), pp. 40-45.
33.	Sohorca, Silviu : Satire populare, nr. 10(38), p. 49.
34.	*** Solia : Constituirea confederației căminelor culturale din județul Năsăud, nr. 6(34), pp. 20-21.
35.	Stoica, S. : Izvoarele minerale, nr. 12(40), pp. 35-36.

Ș

1.	Șorobetea, Aurel : O răsplată binemeritată, nr. 9(37), pp. 35-36.
----	---

T

1.	Tanco, Teodor : Numele lui Iustin Sohorca amenințat de uitare, nr. 2(30), pp. 17-20.
2.	Tanco, Teodor : A avut motive de mâhnire profesorul Octavian Scridon, nr. 5(33), pp. 7-9.
3.	Todea, G. I. : Moștenitorul tronului între soldații români, nr. 3(31), pp. 44-45.
4.	*** Tribuna Ardealului : O vorbă din bătrâni, nr. 1(29), pp. 5-6.
5.	*** Tribuna Ardealului : Lumea, nr. 3(31), pp. 5-6.

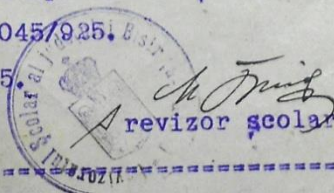

DELA REVIZORATUL SCOLAR AL JUDETULUI NAsAUD.
Nr. 1912/925.

Dlui. *Justin Sohorca, inv. dir*

Sângeorzul-român

Mai jos Vi se comunica spre ~~stire~~ și conformare ord.
Insp. Regional Cluj Nr. 12045/925.
Bistrița, la 22/X 1925.

Copie. România Ministerul Instrucțiunii Inspectoratul Re-
giunii Cluj Nr. 12045/1925.

Domnule Revizor,
Avem onoare a vă face cunoscut, că ministerul cu ord.
Nr. 93369/1925 primește pe ziua de 1 Septembrie 1925 demi-
sia Dlui Ioan Marcu ~~Marcu~~ din postul de director la școala
din Sângeorzul român județ Bistrița, Năsăud. In locul său se
numește pe aceeași zi Dl. Iustin Sohorca, învățător la a-
ceea școală. Comunicați celor in drept.

Inspector Șef /ss/ Candrea, Seful serv. G. Cornea /ss/

pentru conformitate

Cuprins

EVENTIMENT – 1 DECEMBRIE 1918

DAN DEMȘEA, <i>Laurențiu Oanea</i>	7
LAURENȚIU OANEA, <i>Am semnat pergamentul Unirii</i>	8
LAURENȚIU OANEA, <i>Virtuți nășudene</i>	10
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Solomon Haliță în miezul evenimentelor din anul 1918</i>	13

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

DORIN DOLOGA, <i>Conscripția de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 – VI</i>	21
IULIU MOISIL, <i>Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul întregirii neamului –</i>	23
*** <i>Din Districtul Nășudului</i>	29
*** <i>De sub Ineu</i>	33
S. STOICA, <i>Izvoarele minerale</i>	35
*** <i>Nășud în 22 februarie 1868</i>	37

RESTITUIRI

IUSTIN SOHORCA, <i>Jurnal de front (1914-1915) –IV</i>	40
A. P. ALEXI, <i>La mormântul lui I. Al. Lapedatu</i>	46
ICU CRĂCIUN, <i>Artemiu Publiu Alexi (1847-1896)</i>	53
OCTAVIAN SCRIDON, <i>Glasul recunoștinței</i>	56

<u>Reprtoriul bibliografic al revistei pe anul 2015</u>	57
--	----

<u>CUPRINS</u>	64
-----------------------------	----

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI**

*Proclamarea
Unirii Tuturor Românilor*

(Extras din stenograma ședinței din 1 Decembrie 1918 și a Adunării Naționale de la Alba Iulia.)

Este un moment solemn!

Președintele Adunării Naționale, George Pop de Băsești, se ridică și întrebă dacă Adunarea Națională primește proiectul de Rezoluție prezentat de Vasile Goldiș (Urmasii aproba și entuziastic și însufleșite aclamații îndelungate)

În continuare, Președintele

Proclamă:

„Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și Partile Ungarici a primit Rezoluția prezentată de Vasile Goldiș în întregime și astfel:

Unirea acestor provincii românești cu Tara mamă și cu celelalte provincii surori alipite ei, este pentru toate veacurile pecelluită.”

(Urmasii clipe de delir, îmbrățișări între frați, sărutări, urale și neferite aplauze)

Președinte,

ss George Pop de Băsești

Pentru conformitatea actului

Notar al Adunării Naționale

F. Laurentiu Danca

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229